USAID | العراق
من الشعب الامريكي

MercyCorps
Be the change

لێهاتویی سەرکردە

ئامادەکردنی : نزار جمیل

2015

ICNL
The International Center for Not-for-Profit Law
المركز الدولي لقوانين منظمات المجتمع المدني

Internews
Local voices. Global change.

Mercy Hands
For Humanitarian Aid
جمعية أيادي الرحمة الأنسانية

ڕێکخراوی فریاکەوتنی میللی
PAO
Public Aid Organization

لێهاتویی سەرکردە

اعداد : نزار جميل

2015

خشتەی ناوەڕۆك

- پێشەکی :
- بەشی یەکەم : پێویستییەکانی سەرکردەو فاکتەرەکانی.
- بەشی دووەم : جیاوازیی نێوان سەرکردایەتی و بەڕووەبردن.
- بەشی سێیەم : ئەرکەکانی سەرکردە.
- بەشی چوارەم : بژاردەی سەرکردەو کێشەکانی سەرکردە.
- بەشی پێنجەم : بەڕێوەبردن.

بیرۆکەیەك دەربارەی پرۆژەکە :

فراوانبونەوەی بەشداریکردن لەرێگای کۆمەڵگای مەدەنییەوە(بەشداریکردن) پرۆژەی بەهێزکردنی بەشداریکردنی کۆمەڵگای مەدەنی/ هاووڵاتیی کەسێ ساڵە ئاژانسی گەشەکردنی نێودەوڵەتی ئەمریکا باربوی ئەکات، رێکخراوی میرسی کورو یەکێتی کۆمپانییەکانی کەپێك هاتوە لەئینتەر نیوزی ئەمریکایی (*Internes*) و سەنتەری نیودەوڵتی و یاساکانی رێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی(*ICNL*) و رێکخراوی (*MH*) و رێکخراوی فریاگوزاری میللی (*PAO*).

ئامانجی پرۆژەکە گەیاندنی سیستمەکانی دیموکراسییە لەعێراق بەرەو زیاتر بەشداریکردن و وریاییە لەکۆمەڵگایەکی مەدەنییەوە بەشێوەیەکی بەردەوامی زیاتر بەشداریکردنی هاووڵاتیان و کۆمەڵایەتی و سیاسی بکات، لەماوەی هەمو قۆناغەکانی پرۆژەکەدا جەخت لەپشتگیریی ئەو دەستپێشخەریانە ئەکرێت کەمەبەستیان: فراوانکردنەوەی بەشداریکردنی چالاکانەی هاووڵاتیانە لەپرۆسەکانی گەشەی کۆمەڵایەتی و ئابوری و دیموکراسی لەعێراقدا، هەروا بەهێزکردنی تواناکانی رێکخستن و دامەزراوەیی کۆمەڵێك لەبنەماکانی رێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی و کاریگەری زیاتری کۆمەڵگای مەدەنی لەسەر دروستکردنی بریاری سیاسەتە گشتییەکان و باشترکردنی ژینگەی یاسایی و رێکخستن و تواناکان کەرێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنی لەچوارچێوەیدا کار ئەکات، هەروا بنیاتنان پشت بەشارەزاییەکانی دەستەجەمعی کەزیاتر لە 9 ساڵە لەبواری پارمەتیدانی مەدەنی ئەوانەی زەرەرمەندن لەئەنجامی شەڕەکاندا لەعێراقدا کار ئەکات.

بەشی یەکەم:

پێویستییەکانی سەرکردەو فاکتەرەکانی.

پێویستییە سەرەکیەکانی سەرکردە سێ خاڵە ئەویش: کاریگەریی: توانای جۆرێك لەگۆڕین یا قەناعەت، دەستلآت(نفوز): توانای ئەنجامێك یا نەهێشتنی، کەئەوە پەیوەندی بەتوانای خودەوە هەیە نەك پلەی وەزیفی، دەستەلآتی یاسایی: ئەو مافەیە کەبەسەرکردە دراوە کەبەگوێی بکرێ. بەم پێیە فاکتەرەکانی سەرکردە بونی کۆمەڵێك تاکە، ڕێکەوتنە لەئامانجەکانی کۆمەڵێك کەهەوڵئەدەن بەدەستی بێنن.

بونی سەرکردە لەکۆمەڵێکدا کاریگەریی فیکری ئیداری و بڕیاری ڕاست و توانای کاریگەریی ئەرێنی هەیە لەسەر ڕەفتاری کۆمەڵ، بەلآم کاری سەرەکی سەرکردە لەدامەزراندن و ئیعتباری تایبەتەوە نییە، هەروا لەرێگای پارەو سامانیشەوە نییە، بەڵکو ئەوە توانای تایبەت و مەوهیبەوەیە کەسەرکردە پشتی پێ ئەبەستێت و ئەزمون و هێزی بیرکردنەوەو ئاسۆ فراوانی و خۆشحاڵییەوەیە، توانا جوانەکانی وای لێ ئەکات بەمتمانەو لێهاتویی کۆنترۆڵی کارەکانی بکات، بەڵکو ئەبێت سەرکردە ئیدارەی کارە بنەڕەتییەکان بکات لەودامەزراوەی ئیدارەی ئەکات، تا شایانی ئەو پێگەیە بێت.

ئەرکەکانی سەرکردە دوو بەشە:

- یەکێکیان: ئەرکی ڕەسمی ڕێکخستنە.
- ئەوی دی: ڕەفتاری و ڕەوشتە.

ئـەرکی رەسمـی پارێزگـاریکردنی جێبـەجێکردنی پرەنسـیپەکانی رێکخسـتنی ئیدارییە لەدامەزراوەکە بۆئەوەی کارەکان بەدیسپلین و جدیـەت بـەرێوە بچێت، دیارترینی ئەم ئەرکانەش ئەمانەی خوارەوەیە:
پلاندانان: واتە دەستنیشانکردنی سیاسەت و دانـانی سـتراتیجیەت و دیـاریکردنی ئامانجەکانی دورو نزیـك، هـەروا دانـانی ئـەو پلانانـەی پەیوەنـد پێوەی هەیـەو دیـاریکردنی سورچـاوەو تواناکـانی مـادی و مرۆییلووامـە هـەمویان، بۆئـەوەی سەرکردە بتوانێت کارەکانی بەشێوەیەکی کاریەگـەرو سـەرکەوتوانە ئەنجامبـدات صێویستە ئامانجەکانی دامەزراوەکە بۆئەو کارمەندانەی لەگەڵێدان رونبکاتـەوەو گویٚ لەراو بۆچونیان بگرێت دەربارەی پرسـەکان و ئامنجـەکانیان بزرانـیٚ، نـەك بەتـەنها بــەڵێن و پابەنــدبویان بەبەشــداریکردن لەبەجێگەیانــدنی رۆڵ و پلانـەکانـدا، وەك زانـراوە سـەرکردایەتی سـەرکەوتو ئەوەیـە کەلەسـەر بڕوابونـە کەسێتی تاکەکان بنیات ئەنریٚ و سۆزو هاوکارییە بەرەزامەندی، زۆر جار ئەمـە نایاتە دی ئەگەر تاکەکان هەسـت بـەوە نەکـەن کـەوا بەجێگەیانـدنی پلانـەکانی دامەزراوەکەو دەستکەوتی ئامانجەکان دەستکەوتی ئامانـج و خواستەکانی ئەوانـە لەگەڵیدا، کەئەو خواستە خودیانـە پێویسـتە زۆرینـەی تاکـەکان هەسـت بـەرێزو تەقدیرو رایەکانیان بەکەن.

2- رێکخسـتن: واتـە دابەشـکردنی کارەکـان و پەرپرسـایریەتی و وەزیفـەکان لـەنێوان تاکەکانـدا دابەشـکردنی کارمەنـدەکان بەسـەریاندا بـەپێی لێهـاتویی و شـارەزایی و توانـاو خواسـتەکان، هـیچ دابەشـکردنێك سـەرکەوتو نابێـت ئەگـەر کەسـی شایسـتە لەشـوێنی شایسـتە دانـەنرێت، ئەمـەش وای لیٚ ئـەکات ئاگـاداری شارەزایی و پسپۆڕی تواناو کارایی تاکەکان بێت، لەوانەیە سەرکەوتورین شـێواز

بۆدەستەبەری ڕێکخستنێکی بەهێز دابەشکردنە لەسەر بنەمای لیژنە یا دەستەو کۆمەڵی سەربەخۆ کەدەستەڵاتی بیکرنەوەو پلاندانان هەیە لەکارەکاندا بەپێی سیستمی شورای کراوە، ڕۆڵی بەڕێوەبەریش ڕۆڵی راوێژکردن و ئیدارەو چاودێریە، لەبەر ئەوەی لەمەدا بواری زیاتری ئەبێت بۆ ئیدارەی گرنگتر، هەروا بۆتاکەکانیش دەستەبەری خواست و ڕێزگرتن لەبۆچونەکانیان ئەکرێ، ئەم شێوازە ئەبێتە هۆی ڕۆڵێکی گەورە بەهاندانی کارمەندا تا بەجۆشەوە بەشداری لەکارەکە بکەن، دەستەبەری پابەند بونیان ئەکات لەبەدەستهاتنی ئامانجەکان، کەئەمەش وائەکات چاودێری و نیگەرانیەکانی لەخۆدزینەوە کەمتر بکاتەوە.

3- هەماهەنگی لەنێوان لایەنەکانی کارو باڵەکانی: واتە ئاراسنەکردنی هەمو بەرەو ئامانجی یەکەمی دامەزراوەکە، هەروا هاندان بۆبەجێگەیاندنی بەرزترین ئاستی لێهاتویی و کارایی، ئەلێرەدا پێویستە بەڕێوەبەر شکست بەئاستەنگەکانی بەردەم هەماهەنگییەکە بێنێت، نەهێڵێت نەیاتە دی و یان کرسپ بخرێتە پێش سەرکەونتنەکەی، وەك ململانێی نێوان تاکەکان و قەناعەت نەبونی هەندێکی تریانکەبڕوای بەتاکرەوی هەیە، یان ئەوی دەستەجەمعیی و هەماهەنگی پێ قبوڵ نییە، لەگەڵ ئەو کۆسپ و تەگەرانەی تری هەماهەنگی هاوکاریکردن.
ئەمەش وای لێ ئەکات کەهەمیشە پەیوەندی بەکارمەندەکانەوە هەبێت و ئامانجەکانی دامەزراوەکەیان بۆشیبکاتەوەو بەبەردەوامی بیریان بێنێتەوەو هانی هاوکاریکردنیان بدات، بەکورتی پێویستە هەمیشە کاربکات بۆئەوەی ڕۆحی تیمێکی تەواوی یەك ئامانج و خواست بخولقێنێت.

4- پێویسته لەسەری كەتۆڕێكی پیوەندی كۆڵەكەیی و ئاسۆیی پێكبهێنێت بۆگواستنەوەی زانیاریەكان و بیرو بڕیارەكان و ئاگاداریی بەڕێوەچونی كارەكان بێت و زەحمەتییەكان كەمبكاتەوە یا بیانزانێت، بۆئەوەی هەمو كەشی كارو لەپێداویستیەكانی بگەن.

5- بەدواداچون و سەرپەرشتی: زۆربەی سەركەوتن و بەردەوامی لەكارەكاندا ئەگەڕێتەوە بۆكاری بەدواداچون كە بەڕێوەبەر راستەو خۆ ئەنجامی ئەدات یان بە هۆی ئەرك و پلانلانەكان، هەروەكو بەدواداچونی بەردەوان بەوەسیلەی پاداشت و سزا و ئامرازی چاكردن پەرەپێدان نەماوە.
هەروا ئەركێكی گەورەیە بۆدۆزینەوەی توانا گەورەكان لەكەسانی ساردو كەمتەرخەم و هاندانی كەسی لێهاتو بەبەرزكردنەوەی(ترفیع)لەوانی سودی زۆریان ئەبێت، ئەركی بەدواداچونی بەردەوان لەلایەن بەڕێوەبەرەوە بەزۆر كاریگەرترین كاریگەری هەیە لەبەدەستهاتنی سەركەوتنەكان.
بەلاّم پێكهاتەكانی سەرگردایەتی كارگێڕی پێك دێت لەكۆمەلێك فاكتەر كەئەتوانێت بەڕێوە بەر بكات بەسەركردەیەكی كاریگەری فیكری و رۆحی گارگێری زیاتری هەبێت لەوانی دی بەجۆرێك تاكەكان خۆبەخشانە قبولّی ئەكەن بەقەناعەتەوە پێش بەرپرسیاریەتی و پلەو ماف و ئەرك، دیارتلاین پێكهاتەكانیسەركردە ئەمانەی خوارەوەیە:

- دەستەلاّت: مەبەستمانە لێی پێگەو مافی سەركردایەتی و تانای گاریگەریە، بەكورتی مەبەست لە توانای فەرمانكردن و ئاراستەكردنی ئەوانەی لێیان بەرپرسەو گاریگەری لەسەریانە – بەپێی جیاوازی چەمكەكانی كارگێڕی – ئیدارەی وەزیفی پشت ئەبەستێت

بەکاریگەریـــەکانی لەســـەر ئـــەوانی تـــرو بڕیارەکـــان و فەرمانـــەکانی لەسەروترەوە دەر ئەچن، کە کەحەز بەپاداشـت و دورکەوتنـەوە لەسـزا لەهەمو تاکێکدا هەیە، لەکاتێکدا کارگێڕی ڕێبەرایەتی پشت ئەبەستێت بەئاراســتەکردن و ڕێنیشـاندان بڕوایــەکی لــەگفتوگۆی ســەرۆکەکان و راوێـــژکردنی کارمەنـــدەکان لەبڕیارەکانـــدا، هـــەروا هەســـتکردن بەخۆشەویســتی و بەرپرســیاریەتی ئامــانج مەبەســت کەلــەدەرونی تاکەکانـدا کـار ئـەکات، لەبـەر ئـەوە سـەرکردایەتی کـارگێڕی لەسـەر کۆمەلچـێك بنـەما دروسـت ئـەبێت کەبـەبی ئەوانـە نایاتـەدی، وەك ئەمانەی خوارەوە:

- أ - رۆڵی وەزیفی یا کۆمەڵایەتی کەبەڕێوەبەر هەیەتی.
- ب - زانیـاری و شـارەزایی و دنانـایی کەبەڕێوەبـەر لەدەرونیـدا هەیە.
- ج- کەسایەتیی بـەهێزو ڕەفتـاری مـەزن و دەسـتەڵاتی کەهەیـەتی. بەبۆچونی هەندێك پارەو تاوانا و خاڵێکی جەوهریی ترە بۆتواناو کاریگـەریی، لەوانەیـە ئەمـە هەنـدێك جـار راسـت بێـت، بـەڵام سـەرکردەیەکی ئیـداریمان بۆدروسـت ناکـات، کەهـەمو تاکـەکان بەخۆبەخشی و قەناعەتەوە لەگەڵی بن – بەزۆری – هەروا کـاری یەکگروی هەمیشەییمان بۆمەیسەر ناکات.

لەبـــەر ئـــەوە تایبەتمەندییـــەکانی ســـەرکردەمان لـــەو ســـێی باســـکران کۆکردۆتـــەوە، چـــونکە بـــەهێزترین گاریگەرییـــە بـــەکردەیی کەســـایەتی سەرکردە دروست ئەکات بەواتا کاراو کاریگەرەکەی.

جێی خۆیەتی باسی هەندێك لەو وردەکارییانە بکەین لەم رووەوە کەباسمان کرد:

یەکەم:

ئەودەستەڵاتەی لەسەر رۆڵی وەزیفی و کۆمەڵایەتی بنیاتنراوە: ئەوە دەستەڵاتێکە هەڵقوڵاوی هێزی رۆڵی ئەوبەڕێوەبەرەیە کەئەنجامی داوە، بەزۆری لەفەرمانگە رەسمییەکان و لەناوەندەکانی کاری وەزیفی دروست ئەبێت کەلەسەر ریزبەندی قوچکیی دەستەڵات بنیاتراوە، ناوەندی وەزیفی دەستەڵات و رۆڵی گاریگەر ئەدات بەسەرکردەی بەرێوەبەر، بەزۆری پێچەوانەی دامەزراوەکانی کۆمەڵایەتی و رۆشنبیریبە، کەتا چەند ئەو رۆڵەی کەبەرێوەبەر ئەنجامی ئەدات گرنگە دروست بوە، لەوانەیە کەسێك هەبێت پایەیەکێکی کەمتری هەبێت، بەلاَم کاریگەرییەکی زۆرتری هەیە لەوەی لەو بەهێزترە، مومارەسەکردنی ئەم دەستەڵاتە لەمافی سەرۆکەوە هاتوە کاتێك لەگەڵ ئەوانەی لێیان بەرپرسیارە قسە ئەکات:

- ئەوی پێویست بکرێت(واتە دیاریکردنی وەزیفە).
- لەچ کاتێکدا جێبەجێئەکرێت و تاکەی کۆتایی دێت(واتە دیاریکردنی سەرەتاو کۆتایی).
- بەچی رێگایەك تەواو ئەبێت(واتە چۆنیەتی جێبەجێکردن).

تۆئەیبینیت کەهەمو شتێك لەم ئیدارەیەدا ئەگەڕێتەوە بۆبەڕێوەبەر، ئەلێرەدا خاڵی جەوهەریی یەدەر ئەکەوێت، لەنێوان بەرشێوەبەری سەرکەوتو و بەرێوەبەری ناسەرکەوتودا، هەروا ئەی کێ پلەی گەورەتری سەرکەوتنی هەیە، لەکاتێکدا ئەوی یەکەم دەستەڵاتو بڕیارەکانی قۆرغکردوەو کەسانی خوار خۆیەوە بەشدار ناکات، بەلاَم دوەمیان کارەکان دابەش ئەکات و ئەوانی دی

بەشدار ئەبن لەبڕیارەکاندا بەراوێژکار و یارمەتیدەری راستەقینەیان دائەنێت، نەك وەك ئامێرێك و بەس، لەبەر ئەوە لەیەکەمدا سەرکەوتن تەنها بۆ تواناکانی کەسی بەڕێوەبەرەو تاچەند گرنگی و توندی چاودێریکرنی کارەکانە، ئەنجام شانازییەکە لەسەرکەوتنەکاندا تەنها بۆئەم ئەگەڕێتەوە، هەروا سەرنەکەوتنەکانیش وابەستەی راو بڕیارەکانیەتی، بەزۆری بەڕێوەبەری وەزیفی مومارەسەی دەستەڵاتەکانی ئەکات بەپێی ئەم قۆناغانەی خوارەوە:

- بیرکردنەوەو پلاندانان.
- فەرمانکردن.
- دیاریکردنی وەزیفەکان .
- چۆنیەتی ئەداکردن.
- چاودێریکردنی جێبەجێکردن بەبەردەوامی.

لەوانەشە سزادانیشی تیا بیچت ئەگەر رۆڵەکان بەشێوەیەکی باش جێبەجێ نەکرێن، هەروا پاداشتیش بۆ دەستکەوتی باش، بەڵام لەدوەمدا کارمەندەکان کارمەندەکان ئەکرێن بەتیمێکی(ئالی) هەمویان تیایدا بەشدار ئەبن و هەموشیان رۆڵی چالاك و کارایان ئەبێت و هەندێکیش دەستەڵاتی بەر ئەکەوێت، هەروا بەشێك لەشانازی و سەرکەوتن و شێوازو مومارەسەی دەستەڵات.

دووەم: دەستەڵاتی بنیاتنراو لەسەر شارەزایی و زانیار:

دەستەڵاتی شارەزا یا لێزانی قالبو، هەندێکیش پێی ئەڵێن دەستەڵاتی زانیاری و حەکیمانە، چونکە ئەبێت خاوەن دەستەڵات راوێژکار یان پابەندی زانیارییەك بێت کەهەیەتی، کەلەراستیدا ئەوە دەستەڵاتی زانستییە، ئاشکرایە کەزانست تاقیکردنەوەکانی خۆی بەسەر کایەکانی ژیاندا ئەسەپێنێت (فەرز ئەکات)،

هەروا هەژمونی عەقڵ و رۆحی مرۆڤ ئەکات، هەمو مرۆڤێك بەسەلیقە رادەستی زانـــای شـــارەزا ئـــەبن لەبوارەکەیـــدا، ئـــەلێرەوە تـــوێری کـــارگێڕی لەســـەر پسپۆڕی(تەخەسوس) دروست بوە.

سیستم و یاساو زانیاری دەستەڵات و توانای کارگێڕیی ئەبەخشێت بەسـەرکردە، دەسـتەڵاتی مـەعریفی بـەگرنگترین پێـوەر دائـەنرێت کەدامـەزراوەکان بـەرەو سەرکەوتن ئەبات، لەبەر ئـەوە پێویست بۆهـەردو بـاڵی کـار دەسـتەبەر بکرێت، واتـە بەڕێوەبـەرەکان و کارمەنـدەکان، زۆر زەروریـن بۆبەڕێوچـونی پەیکـەری گشـتیی دامەزراوەکـە، چـونکە تـەیارکردن پێکـدێنێ بۆهەڵسـەنگاندنی تاکـەکان بەپێی شارەزایی و لێهاتویان چ سەرکردە یان جێبەجێکاران، لەبەر ئەوەی لەسەر قەناعەت و کاردانەوەی مەنتیقی بڕیارەکە بنیاتنراوە، لەدواییدا تایعی سـەرەکی ئەم دەستەڵاتە عەقڵانیەتە چونکە لەسـەر بـاوەڕ بـون بەراسـتییەکانە زانست و شـەرعیەتی سـەرۆکی قـاڵبو بـەپێوەرەکانی و رێگـاکنی بنیـاتنراوە. لەوانـە ئـەم نمونانە ئەوی ئەمانەویچت رونبکاتەوە:

+ پزیشك لەنەخۆشخانە، ئەندازیار لەکارگە، ئەفسەر لەسەربازگەکاندا.. ئەلێرەدا گرنگـــی پـــەروەردەو فێرکـــردن لەدامەزراوەکانـــدا دەر ئەکـــەوێت کەچـــاوی لەسەرکەوتنە، ئـەوە بـەس نییـە کەبەڕێوەبـەر شارەزای ئەرکـەکانی خـۆی بێت ئەگـەر لای خـۆی شـارەزاییەکی باشـی لـەبوارە جیاجیاکانـدا کۆنەکردبیەتـەوە، تـابتوانی دامەزراوەکـەی بەرێگایـەکی زانسـتیانە بـەرێوە بـەرێت و مانـەوەو یـەردەوامی و سـەرکەوتن بـەتوانا شـارەزاییەکانی لەدەسـتکەوتەکان دەسـتەبەر بکـات، ئەمـەش نایاتـە دی بـەدانانی پلانـی پـەروەردەو کـارکردن لەسـەر نـەبێت شانیەشانی کارو وەزیفەکانی تر، پاشان بـەهێزکردنی بەشـەقاوی زانسـتیانە لـەم

ڕێگایــەدا وەك دابەشــکردنی دەســتەڵاتەکان و ڕۆڵــەکان و بــواردان بــەوانی دی کەبەشداریی لەراو بڕیاردا بکەن.

سێیەم : دەستەڵاتی بنیاتنراو لەسەر هێزی کەسێتی :

ئەم دەستەڵاتە بەگوێرەی گاریگەرییەکی بەهێزی بەڕێەوەبەرە لەسـەر ئەوانـەی لێیان بەرپرسیارە، ئەمەش ناياتە دی ئەگەر بەڕێەوبەرەکە نەتوانێت پێگەیەکی تایبـەت لـەدڵی تاکەکانـدا بگرێـت ئـەویش بـەلێهاتویی و کارامەییـەکی زۆرەوە کەهەمویان دان بەوەدا بنێن کە لەئەوانی دی باشترە، وەك:

- هەستێکی ناسك.
- ئاکاری جوان.
- عەدالەت لەهەڵسو کەوتکردندا.
- دڵسۆزو پاك.
- خۆشەویستی و سۆزداری.
- لێبڕاوانــە لــەکار (پاراســتنی بەرژەوەنــدی گشــتی) بۆئــەوانی تــریش هاوخەمی و هاو خواست.
- لەبیرکردنەوەو جێبەجێکردندا مەنتقی بێت(شارەزایی و پلاندانان).

بێجگـە لەمانـەش سـیفاتی دەرونـی و عـەقڵی و کارگێڕیـەکی وا کەئـەوانی دی والێبکــات کاردانــەویان هــەبێت ەخۆیانــەوەو بەقەناعەتــەوە، دیــارە ئــەم تایبەتمەندیانـە ئاسـانە قسـەیان لەسـەر بکـەین، بـەڵام لەمەیـدانی کارکردنـدا لەهـەمو شـتێك قـرس و ئـاڵۆزترە، چـونکە پێویسـتی بەهـەوڵ و خـۆراگریی جلۆگیریی نەفسەوەهەیە، لەبەر ئەوە تەنها لەمرۆڤە مەزنەکاندا هەیە ئەوانەش کەمن ... سەرکردایەتییەکە هەندێك پێی ئەڵێن ئیلهامە چونکە کۆنترۆڵکی وای

هەیە کەببێتە لەخۆبردەیی و دڵسۆزی، ئەو بەڕێەوەبەرەی ئەم سیفاتانەی هەیە ئـەیکات بەپاڵـەوانی کۆمەلچێك، یـا پێشـەنگ و نمونەیـەك سروشـتێکی پـیرۆزی هەبێت یـان بـەرێز و لەسـەر توانـای نەفسـی گـەورە، یـان دەسـتکەوتی بەبـەردی دروست بوە.سەرباری ئەوەی ئەم جۆرە سەرکردەیەزۆرن لەچەندین دامـەزراوەدا بەتایبەتی کۆمەڵایەتییـەکان، بـەڵام دوچاری قـەیرانی راسـتەقینەن لەسێ لاوە، وەك ئەمانەی خوارەوە:

1- ئەوپەرچـــەکردارانەی لەئـــەنجامی ســـەرنەکەوتن روئـــەدەن لـــەم جـــۆرە سەرکردانە زۆر بەهێزەو پشتی دامـەزراوەکان و تاکـەکان بێکـەوە ئەشـکێنێ، ئەبێتـە هـۆی دەستەوەسـتانی و تێکشـکاندنی وێنـە پیرۆزەکـی بەڕێوەبـەری بێوێنەلەبەر چاوی دۆستەکانی.
2- ئـەوی بـەزۆری لەگـەڵ ئـەم تیـۆرەدا ئـەگونجێ، دامەزراوەکانـە کەلەوڵاتـە دواکەوتوە ستمکارەکاندا پەیرەو ئـەگرێن، سروشـتی سـتەمکردن، بەڕێوەبـەر ئەکات بەسەرکردەیەك و سیفەتی سروش و سومبلی پێ ئەبەخشێ، ئەیخاتـە پلەی پیرۆزو قایل نابێت دەسـتی بۆبـەرن یـا بیگاتـێ، هەرهـەمو هەوڵئـەدەن لێیـا رازی بێـت، دیـارە ئەمـەش نایاتـە دی ئەگـەر رێـزو مـەزنکردنی بـەدرۆ نەبێت ... لەدواییدا مەترسی ئەم جۆرە کارگێڕییـە لەوەدایـە کەبەڕێوەبـەر ئـەکات بـەبتێکی رەهـاو تاکـەکانیش ئـەکات کۆمـەڵێك کۆیلـە، پێوەرەکـانی پێشکەوتن و باشـیەتی ئـەبێت بـەوەلا نـەك زانسـتی و لێهـاتویی. لەکۆتاییـدا کـارکردن ئـەبێت بـەئامێرو پردێـك بۆخواسـتەکانی برێوەبـەر ئـارەزوە تایبەتەکانی، ئەگەر لەدەستپێکەوە حیسابی بۆنەکرێت.

3- ئەوە سەرکردایەتییەکە لەویە دوبارە نەبێتەوەو بەردەوام بێت بۆئەوی لەپاشی ئەم دێت، هەروا ئەگەر خانەنشین بو یا نەخۆش کەوت، یا گوێزرایەوە، مرد، لەو شێوانە، لەبەر ئەوە کاری سەخت لەوەدایە کەکاربکرێت بۆجێگیرکردنی سیفاتە میسالییەکانی تاکەکان، ژمارەی سەرکردە میسالییەکان زۆر بکرێن لەدامەزراوەکاندا، ئەمەش بەوە ئەکرێت بچینە پرۆسەیەکی پەروەردەی قورس و بەردەوامەوە، یان سەرکردایەتییەکە بکەین بەدەسە جەمعی یان تیمێك یەکتری بەهێز بکەن و رۆڵی راوێژکردن و سیمیناری کراوەو پەیوەندی نامەرکەزی نێوان تاکەکان.

ئەلێرەدا هەمو پسپۆڕانی زانستی کارگێڕی بیریان لەرێگایەکی نوێ کردەوە کەوای بۆئەچن لەگەڵ گۆڕانکارییەکانی سەردەمدا ئەگونجێت، رایەکی تریان پێشکەشی دەستەڵاتی بەڕێوەبەر کرد کەلەسەر سێ تتەوەر بنیاتنراوە کەئەمانەن:

أ- کارگێڕیی بەزانیاری: واتە کۆکردنەوەو ئەنالیزەکردن و بڵاوکردنەوەی ئەو نزانیارییانەی لەدەرەوەو ناوەوەی دامەزراوەکەیە و زانیارییە رەسمییەکان و نارەسمییەکان و زانیاری نوسراو و زارەکی.

ب- کارگێڕیی بەمرۆڤ: وەك مومارەسەی زەعامەت ئەفراندنی پەیوەندی مرۆییانەو تۆڕەکانی جیاوازی کار.

ت- کارگێڕیی بەجێبەجێکردنی کار: ئەوی لەکاتی جێبەجێکردنی ئەرکەکان و کارەکان و چالاکییەکا پراکتیزە ئەکرێت بەجەختکردنی زۆرو بەدواداچون و سەرکەوتن لەئەدادا، ئەو بەڕێوەبەرەی ئەم سێ تەوەرە کۆبکاتەوە بەمیسالی هەژمار ئەکرێت.

بەشی دووەم:

جیاوزی نێوان کارگێڕیی و سەرکردە

قسە لەسەر سەرکردە بەدرێژایی مێژوە، بەڵام قسەکردن لەسەر کارگێڕی لەم چەند دەیەساڵەی ئەم دواییە پەیدا بوە، لەگەڵ ئەوەشدا سەرکردایەتی لقێکە لەزانستی گارگێڕی، گارگێڕیی جەخت لەسەر چوار پرۆسەی سەرەکی ئەکات کەئەمانەن: (پلاندانان، رێکخستن، ئاراستەکردن و سەرپەرشتی، چاودێریی).

- **سەرکردایەتی جەخت لەسەر سێ پرۆسەی سەرەکی ئەکات:**

أ- دیاریکردنی ئاراستەو دیدبینی.

ب- کۆکردنەوەی هێزەکان لەژێر ئەم دیدبینیەدا.

ت- هاندان و جولانی عەزم.

سەرکردایەتی جەخت لەسەر سۆز ئەکات، بەڵام گارگێڕیی جەخت لەسەر مەنتیق ئەکات، هەروا سەرکردایەتی گرنگی بەهەمو بژاردەی کاری دروست ئەدات، لەکاتێکدا کارگێڕیی بەجوزئەکان و وردەکاریەکان (بژاردەی رێگای دروست بۆکارکردن)، هەروا هەردولایان لەدیاریکردنی ئامانج و ئەفراندنی کەشێکی گونجاودا بۆیەدەستهاتنی هاوبەشن، پاشان دڵنیابون لەبەدەستهاتنی خواستەکان بەپێی پێوەرو بنەمای دیاریکراو.

- **حەوت تیۆر بۆسەرکردایەتی هەیە، ئەمانەن:**

1- تیۆری سەرکردایەتی وەزیفی: کەگرنگی ئەدات بەئەرك و وەزیفەی سەرکردایەتی و پێوەراکانی پێیەوە بەندن. هەروا گرنگی ئەدات بەئەرکی سەرکردایەتی" ئاراستەکردن، بریاردان، پلاندانان، هەماهەنگی".

2- تیۆری هەڵوێست: رەفتاری سەرکردە ئەبەستێتەوە بەهەڵوێست و دۆخی دەوری، ئەوی لەقۆناغێکدا بۆسەرکردایەتی شیاو بوە لەوانەیە لەقۆناغێك و دۆخێکی جیاوازدا نەشیاو بێت.

- **ئەم تیۆرە حوکمی ئەم فاکتەرانە ئەکات:**

أ-سیفاتی سەرکردە ب-سیفاتی تیمەکەی ج- سیفاتی هەڵوێست و سروشتی حاڵەتەکە.

3- تیۆری سیفات / جیاییەکان: ئەم تیۆرە جەخت لەسەر کەسێتی سەرکردەو سیفاتەکانە ئەکات، پێوەرەکان دیاریکردنی ئەم سیفاتانە لەکۆمەڵگایەکەوە بۆکۆمەڵگایەکی دی ئەگۆڕێن، صێنج جۆر سفاتی سەرکردایەتی هەیەکەئەمانەن:

- سیفتی قەدوباڵا "تەندروستی و درێژی و پانی"؟
- سیفاتی مەعریفی " زیرەکی، رۆشنبیریی، دوربینی بۆئاییندە ...تد"
- سیفاتی کۆمەڵایەتی " هەنەری مامەڵکردن، کەسبکردنی خەڵك، پەیوەندیکردنی جوان، ..تد".
- سیفاتی هەڵچون " وەك هەڵچونی عاقلانە، خۆراگریی تد.."؟
- سیفاتی روخسار" جوانی قەدوباڵا، لیاقەی گشتی تد.."؟

4- تیۆری کارلێککەری / تەکامولی: سەرکردایەتی پرۆسەیەکی کارلێککردن ئامادە ئەکات کەجەخت لەسەر ئەم رەهەندانە ئەکات: سیفات، فاکتەری هەڵوێست، تایبەتمەندییەکانی ئەو رێکخراوەی مەبەستە سەرکردایەتی بکرێت، پێوەرێکی بنەرەتی هەیە تەوەرگیرە لەدەوری تواناکانی سەرکردە لەسەر تێکەڵی لەگەڵ فاکتەرەکانی هەڵوێست و ئەرکی دیاریکراو و

ئەنـدامانی ئـەو ڕێکخـراوەی بەرێەئـەبرێت و سـەرکردایەتی هـەمو بـەرەو ئامانجە خوازراوەکان بەسەرکەوتویی و کارایی.

5- تیۆری گۆڕین(گوێزانـەوە): سـەرکردەیەکی خـاوەن دیـدو پـەیامێکی رونـە، وەزیفەکـــەی گواســـتنەوەی خەڵکـــەکانی دەورێتـــی گواســـتنەوەیەکی شارســتانیەتی، شـوێنکەوتوانی بـەماناو بـەهاکان بـەرێوە ئـەبات و پێـوەرو ئامانجەکانیشی بەرزەو.

6- تیۆری سەرکردایتی پرەنسیپ ناوەندی: کـار ئـەکات لـەپێنوی بەدەسـتهاتنی توانـایی و کـارایی بەعەدالـەت، هەسـتکردن بـەواتاو مەبەسـتە بـەرزەکان قەڵئەکاتەوەلـەرگای کردنــەوە، یەدەسـتهاتنی ئامانجـەکانی دامەزراوەکـەو ئامانجەکانی تاکەکان کۆئەکاتەوە.

- **چەند ۆرێك سەرکردایەتی هەیە لەوانە رەسمییە هەشە نارەسمییە :**

أ- سەرکردەی نەرێنی(پاشەکشەکردن)"

- ئەرکـەکانی سـەرکردایەتی ئـەنجان نـادات؛ ئازادییـەکی پاشـاگەردانی لەکاردا ئەبەخشێ بەئەوانەی بەرقرسیارە لێیان.
- لاوازە لەئەرکی گرنگیدان بەکارو کارمەندەکان وەك یەك.
- هـیچ ئامانجێـك بەجەسـت ناهێنـێ؛ نـەبونی رەزامەنـدی وەزیفـی لەکارمەندەکانی لەگەڵیدان.
- ناکۆکی و ململانێ لەکارەکەدا زۆر ئەبێت.

ب- سەرکردەی رەسمی(زانستیانە).

- توندە لەگرنگیدان بەکارو ئەنجامەکان.

- لاوازە لەگرنگیدان بەهەست و پەیوەندییەکان لەگەڵ کارمەندەکاندا، دەستەڵات و سانسور بەکار ئەهێنێ لەگەڵیاندا.

ت- **سەرکردەی کۆمەڵایەتی(سۆزدار):**

- گرنگییەکی زۆر ئەدات بەفاکتەری مرۆیی لەروی ئاگاداری و گەشەکردن.
- بەخێرایی هەوڵ ئەدات دیاردەی ناکۆکییەکان لەنێوان کارمەندەکاندا لەناوبەرێت.
- کەك گرنگی بەکارو بەرهەم و بەدەستهاتنی ئامانجەکان ئەدات.

پ- سەرکردەی رارا:

- شێوازەکانی ئەگۆڕێت؛ هەندێك جار گرنگی بەخەڵك و پەیوەندییەکان ئەدات، هەندێك جاریش گرنگی بەکارو بەرهەم.
- مومارەسەی شێوازی ناوەند ئەکات.
- ئەم شێوازە سەرکەوتو نابیچت لەبەدەستهاتنی هاوکێشەو گەیشتن بەئامانجەکان.

ج- **سەرکردەی دەستە حومعی(موتەکامل):**

- گرنگی بەهەردو رەهەندی مرۆیی و کار ئەدات، گرنگییەکی زۆر ئەدات بەخەڵك و پەیوەندییەکان، هەروا بەکارو بەرهەم.
- رۆحی یەك تیمی و کەشێکی دەستە جەمعی لەناو تیمەکەدا ئەبێت تەوەرێکی گرنکی رۆشنبیری پێك دێنێ.
- خەمی تێرکردنی پێداویستییەکانی مرۆیی هەیە.
- هاوبەشی کارا بۆ کارمەندەکان دەستەبەر ئەکات.
- سەرچاوەی دەستەڵاتەکانی ئامانجەکان خواستەکانە، تاکەکان بەرێکخراوەکەوە گرێ ئەدات، گرنگی بەگۆڕان و نوێبونەوە ئەدات.

ح- ر- سەرکردایەتی ئیستغلالی(هەژمونگەرا):

- پلەی باوەڕبون بەوانەی خوار خۆیەوە زۆر کەمە.
- جەخت لەسەر شێوازەکانی هەڕەشەو خواست ئەکات.
- پەیوەندییەکانی تێکەڵبونی نێوان بەرپرس و بەرپرسیار لاوازە.
- بەکارهێنانی شێوازی چاودێریی(ساسۆر) توند.

ئەم شێوازانەش لەقەیرانەکان و بڕیارە هەستیارەکاندا بەکاردێن:

خ- سەرکرایەتی دەستەجەمعی(هاوبەش)"

- ئاستێکی بەرزی بڕوا بەکارمەندەکان تواناکانیان.
- بەکارهێنانی سیستمی حەوافز بنیاتنراو لەسەر کارایی هاوبەش.
- ئاستیکی بەرزی تێکەڵبونی نێوان سەرکردەکان و تاکەکان هەروا پەیوەنیکردن بەهەمویانەوە.
- بەشداریکردنی هەمو لەچاکترکردنی شێوازەکانی کار هەڵسەنگاندنی ئەنجامەکانی.

➢ **ئەم شێوازەش لەگەڵ خاوەن لێهاتوان و شارەزایان و لەحاڵەتەکانی مەشقکردندا بەکاردێن:**

د- سەرکردایەتی هەژمونگەرای دادپەروەر:

- ئاستی بڕوا بەکارمەندەکان لاوازە.
- پەیڕەوکردنی کاری مرۆیی پەیوەست بەبەدەستهاتنی عەدالەت لەنێوان تاکەکان لەگەڵ بەپێشخستنی بەرژەوەندی گشتیی دامەزراوەکە.
- سەرکردە بەباوکێك ئەچوێنرێ کەدەستەڵاتی باوکسالاری بەکار بێنێ.

ژ- سەرکردایەتی راوێژکاری:

- ئاستێکی بەرزی باوەڕبون بەکارمەدەکان.
- ئاستی بەشداریکردن لەلایەن کارمەندەکانەوە تارادەیەك کەمە؟
- بوار بەتاکەکان ئەدرێ لەهەندێك کاردا رای خۆیان بڵێن؛ بەڵام بڕیاری کۆتایی بەدەست سەرکردەیە.

چ– سەرکردەی پاشەکشەکار:

- گرنگی نادات بەکارو پەیوەندییە مرۆییەکان.
- کارا نییەو کاریگەریی نەرێنی لەسەر رۆحی رێکخراوەکە هەیە.
- بەگەورەترین کۆسپی پێشکەوتنی کارو کارمەندان دائەنرێت.

غ- سەرکردەی موجامەلەکار(روخۆش).

- پەیوندیی مرۆیی ئەخایە پێش هەموشتێکەوە.
- کارا نابێت، چونکە بەردەوام خەریکی راکێشانی خەڵکە بەلای خۆیدا.
-

ع- سەرکردەی بەرهەمهێن (ئۆتۆکراتی):

- بەلایەوە ئیش و کار لەسەروی هەمو شتێکەوەیە (تەنها گرنگی بەئیش و کار ئەدات).
- کارا نییە، چونکە گرنگیی بەپەیوەندییە مرۆییەکان نادات.
- ئەوانەی کاری لەگەڵدا ئەکەن هەمیشە لەژێر فشاردان.

ف- سەرکردەی مامناوەند

- ئەزانێت چۆن گرنگی بەهەردو لا بدات، بەڵام ناتوانێت بڕیاری بەجێ بدات.
- هەمیشە ڕێگاچارەی مامناوەند ئەکات بەشێوازی کارکردن، لەملا درزێك ئەگرێت و لەولاش کەلێنێك ئەکاتەوە.
- هەمیشە هۆش و بیری لای فشارە هەنوکەییەکانە کەروبەروی ئەبنەوە، بەدوای ئازار شکێندا ئەگەڕێت و بیر لەچارەسەر ناکاتەوە، واتە قەت داهاتو بەهەند وەرناگرێت.

ر- سەرکردەی بیرۆکراسی (ڕۆتینکار).

- نەگرنگی بەکارکردن ئەدات و نەگرنگی بەپەیوەندییە مرۆییەکان.
- وشە بەوشە ڕێنمایی و ڕێساو لیستەکان پەیڕەو ئەکات.
- کاریگەرییەکی زۆر کەمی لەسەر ورەو لایەنی مەعنەوی کارمەندەکان هەیە.
- ئاستێکی بەرزی کاریگەرێتی پێشان ئەدات بەهۆی پەیڕەوکردنی ڕێنماییەکانەوە.

ز- سەرکردەی پەرەستێنخواز:

- متمانەی بەتاکەکان هەیەو کار بۆپەرەپێدانی تواناو شارەزاییەکانیان ئەکات و بەجۆرێکی وا کەش و هەوای کارکردنیان بۆئەرەخسێنێ کەکرێکارەکان بتوانن تا ئەوپەڕی چالاك بن.
- زۆر کارایە، چونکە کارمەندەکان تادێت بەکارەکەوە پەیوەست ئەبن.

- تارادەیـەك سـەرکەوتوە لەهێنانـەدی ئاسـتێك لەبەرهـەمهێنان، بـەڵام گرنگیدانی لەرادەبەر بەکارمەنـدەکان کاریگـەریی زۆری ئـەبێت لەسـەر بەدەستهاتنی هەندێك لەئاماجەکان.

س- سەرکردەی ئۆتۆکراسی دادپەروەر:

- کـار ئـەکات بۆبەدەسـتهاتنی گوێڕایـەڵی و دڵسـۆزی فەرمانبـەرەکان بـەرێگای رەخسـاندنی کەشـوهەوایەکی یارمەتیـدەر بۆهێنانـەدی ئەومەبەستە.
- کاراییەکەی تەنها جەختکردنە سەر توانای هانـدانی کارمەندەکانیـەتی بۆئەنجامدانی خواستەکەی خۆی بەبێ سێ ودو،
- ی- سەرکردەی کارگێڕ (ئیداریی تەواو):
- هـەمو توانـاو شـارەزاییەکان ئاراسـتەی کـارە خوازراوەکـان ئـەکات، چ لەمەودوای نزیك یا دور.
- ئاستەکانی ئارەزو چ بۆئەداکردن یابۆبەرهەمهێنان دەستنیشان ئەکات.
- هێنانە دی ئامانجی بەرز.

5- پاڵپشتیکردنی فاکتەرەکانی هەرچوار ئەرکەکەی کارگێرشی(ئیدارە).

6- ئامادەکردن و پێگەیاندنی نەوەیەکی نوێی سەرکردەکانی دوارۆژ.

7- بـوێری و مەیـدانخوازی (*Challenge*) لـەپێناو بنیاتنـانی هـزرو شـێوازو گۆڕانکاریەکانی کەئەچنە پاڵ بەرژەوەندییەکانی دامەزراوەکەوە.

بەڵام سەبارەت بەدۆزینەوەی ئەو کەسایەتییانەی کەبۆسەرکردایەتی شیاون، ئەوا بەشەش قۆناغی بنەڕەتیدا تێپەڕ ئەبێت:

- **قۆناغی تاقیگەریی**(التجریب): واتە دەستنیشانکردن و دیراسەکردنی کۆمەڵەکەسانێك لەهەمو رویەکەوە.
- **قۆناغی تاقیکردنەوە**: ئەم قۆناغە بریتیە لەتاقیکردنەوەو تەتەڵەکردنی ئەو گروپەی کەلەقۆناغی یەکەمدا دەستنیشان کرابون، چاودێری و تێبینی ئەکرێن لەرێگای رەفتاری رۆژانەو هەڵوێستی جۆراوجۆریان، هەروا لەرێگای تاقیکردنەوەی توانای مرۆیی و هزرو هەنەرییەکانیانەوە.
- **قۆناغی هەڵسەنگاندن**: لەم قۆناغەدا گروپە دەستنیشانکراوەکە بەپێی کۆمەڵێك پێوەرو پێودانگ هەڵئەسەنگێردرێن، کەپێشوەخت دانراون بۆئەم مەبەستەو تیایدا لایەنەکانی کەموکوڕی و جیاوازییەکان و بەرزو نزمی ئاستی تواناکانیان بەدیار ئەخرێت.
- **قۆناغی شیاندن** : دوای ئەوەی کەموکوڕییەکان و خاڵە لاوازەکان و جیاوازییەکان لەنێوان کەسەدەستنیشانکراوەکاندا دەر ئەکەوێت بەپێی قۆناغەکانی پێشوتر، ئەنجا لەبەر رۆشنایی ئەو زانیارییانە رێوشوێنی مەشق و راهێنان و شیاندن بەشێوەیەکی زانستیانە دەستنیشان ئەکرێت، بۆئەم پرۆگرامەش کەسانی خاوەن ئەزمون و شارەزاو داهێنەر دائەنرێن وەك راهێنەر.
- **قۆناغی ئەرك پێسپاردن**: دوای مەشق و راهێنان و شیاندن، ژمارەیەك دەستنیشان ئەکرێت و لەپێگەی سەرکردایەتی جیاواز لەروی ئاست و

گرنگی بۆماوەیەکی دیاریکراو دائەنرێن، بۆئەوەی بخرێنە سەنگی محەکەوە.

- **قۆناغی توانادارکردن**: پاش ئەوەی ئەم کەسانەی هەلی خۆیان وەر ئەگرن چ لەروی پراکتیکەوە(مومارەسە) یا چ لەروی ئەزمونەوە، ئیتر سیما سەرەکییەکانی کەسێتی سەرکردەییانەی هەرکەسێکیان دەر ئەکەوێت، دوایی بەپێی تواناو ئاستی خۆی و شیاوی ئەوکارە بۆی ئەرکەکانی پێ ئەسپێردێت.

سەبارەت بەو میتۆدەی کەبۆئامادەکردن و دروستکردنی سەرکردەکان پەیڕەو ئەکرێت، بریتیە لە:

+ ئەبێت ئەم مەبەستە بەشێك بێت لەستراتیجو ئامانجە سەرەکییەکانی هەر رێکخراوێك.

+ پەیڕەوکردنی بەرنامەو بۆنەی تایبەت بەمشقپێکردنی سەرکردەکان و فێرکردنی چۆنیەتی سەرکردایەتی .

+ دەستەبەرکردنی ئەوپرۆگرام و سەرچاوانەی کەپێویستن بۆفێرکردنی هونەری سەرکردایەتی.

+ هاندانی گفتوگۆکردن و قسەکردن بەبەستنی کۆڕو کۆبونەوەی تایبەت بەهونەری سەرکردایەتی.

+ رەخساندنی هەل بۆبەشداریکردن لەپۆستەکانی سەرکردایەتیکردنداو وەرگرتنی بەرپرسیاریەتی بەکردەوە.

+ موتوربەکردنی سەرکردایەتی بەخوێنی تازە (نەوەی نوێ) و کەسانی شایستە.

+ پشودرێژی لەئاست سەرکردە تازەپێگەیشتوەکان، چونکە ئـەرك و ماندوبـەنی ڕۆژانەو کەڵەکەبونی تیۆری ئەرکەکان زامنی تەواوکردنی کاڵاکەو جوانترکردنی دارشتەکەین.

+ پابەنـدکردنی هـەمو ئاسـتەکانی سـەرکردایەتی بەدەستنیشـانکردنی جێگـرەوە (ئەلتەرناتیڤ)ی شیاو.

سەرکردە چەند هونەرێکی هەیە لەکارەکانیدا بەکاریان ئەهێنێت، لەوانە:

1- هونەری فەرماندان:

- ئایە ئەو فەرمانە پێویستە؟ ئایە مافی (دەستەڵاتی) ئـەو فەرمانـدانـەت بەسەر ئەوکەسانەدا هەیە؟.
- مەبەسـتـ لەفەرمانـدان رامکردنـی کارمەنـدان و سـودوەرگرتنە لەتواناکانیان، نەك خۆدەرخستن و ستەمکاریی.
- یەکسـەر دانـانی کەسـی بەرپرسـیار، راسـتەوخۆ دوای فەرماندانەکـە، بەمەبەسـتـی بەدواداچـون و کـاتی رەخسـاو و یارمەتیـدان و دەستنیشانکردنی سەرچاوەکان.
- بافەرمانەکـەت رون و تـەواو پوخـت و ورد بێـت و باوەڕیشت بـەخۆت هەبێت کاتێك فەرمانەکە ئەدەیت.

2- هونەری پەیوەندیکردن (کۆنێکشن):

پـێش ئـەوەی باسـی سـەرکردایەتی بکـەین، پێویسـتییەکی زۆرمـان بەخولێکی بەرفراوانە لەبارەی هونەری پەیوەندیکردنەوە.

- یەکێك لەگرنگترین هونەرەکانی پەیوەندیکردن گوێگرتنە لەفەرمانبەرو کارمەندو کرێکارو ...تد، و باشترین ڕێگاو شێوازە بۆداخستنی کەلێنی پابەندێتی و هەستکردنیان بەلایەنداری(ئینتیما).
- توێژینەوەیەکی نوێ باسی ڕێساکانی پەیوەندیی سەرکەوتو ئەکات ناوی لێناوە (Human Touch) واتە جێپەنجەی مرۆیی و بەمشێوەیەی خوارەوە رونی ئەکاتەوە:

+ گوێی لێبگرە	*H: Hear Him*
+ ڕێز لەهەستی بگرە	*U: Understand his feeling*
+ بیجوڵێنە	*M: Motivate his desire*
+ ماندوبونی لەبەر چاوبگرە	*A: Appreciate his desire*
+ زانیاری و هەواڵی پێبدە	*N: News Him*
+ مەشق و ڕاهێنانی پێبکە	*T: Train Him*
+ ڕێنوێنی بکە	*O: Open his eyes*
+ لەتایبەتمەندێتییەکانی تێبگە	*U: Understand his uniqueness*
+ پەیوەندیی پێوە بکە	*C: Contact Him*
+ ڕێزی بگرە	*H: Honor Him*

3- هونەری سەرزەنشتکردن:

- لەکاتی خۆیدا تێبینی پێویستت هەبێت و تۆنی دەنگیشت باهێمن و سەنگین بێت.
- سەرزەنشت بکە، بەڵام دوای ئەوەی کەبەتەواوەتی بەدوای ڕاستییەکان و تێکەولێکەکانیدا ئەگەڕێت، برینی کۆنیش مەکولێنەوە.

- ئـەو سەرزەنشـتەی کەلەگـەڵ هەڵەکـەدا تێـك نایەتـەوە، ئـەنجامی پێچەوانەی لێ ئەکەوێتەوە.
- لەهەڵەکار بپرسە چی ئەکات بۆئەوەی ئەو هەڵەیـە دوبـارە نەبێتـەوە؟ لەگەڵیدا بگە بەرێگاچارەی کردارەکییانە.

4- هونەری چارەسەرکردنی گلەیی و گازەندە:

- خۆت دور بگرە لەو بارانەی کێشە ئەنێنەوە.
- بەرویەکی خۆشەوە پێشوازی لەسکاڵاکار بکـەو گوێی لێبگـرەو یەکسـەر سکاڵاکەی رەت مەکەرەوە، دواتر گوێ لەرای پێچەوانەش بگرە.
- ئەگەر بڕیارتدا شتێك بکەیت، بیکە ئەگەرنا بۆسکاڵاکاری رون بکەرەوە کەبۆچی سکاڵاکەیت لای خۆت هەڵگرتوە.

5- هونەری پاداشتکردن و هاندان:

- ستایشـی کارەباشـەکان بکـەو دان بەدەسـتکەوتی کارمەندەکانـدا بنـێ و هەمیشە یاریدەدەرەکانیشت هانبدە.
- لەوکارانـەی کەئـەیزانن وەك پسـپۆڕێك مامەڵـە لەگـەڵ کارمەندەکانـدا بکەو بیرۆکە تازەگەرەکانیشیان وەر بگرە.
- ئەبێت کەڵچەری پیاهەڵدان و بەنمونەکردن لەناو دامەزراوەکەدا بەهێز بکەیت.
- ئەوانەی کەجیاوازن، کاری گرنگترو بەرپرسیاریەتی بـەرزتریان بخـەرە ئەستۆ.
- ئـەبێت هەمیشـە ئـەوە لـەیاد بێـت کەچـەندین بـەهرەو بەهرەمەنـدی بـەپێز مـرد یـان پوکانـەوە لەبـەر نـەبونی سـەرکردەی لێهاتو لـەکات و

شوێنی خۆیدا کەبەویژدانەوە ستایشی بکات و هۆشمەندانە هانیبدات و گرِوتینێکی حەماسەتی پێبدات.

6- هونەری چاودێریکردن (سانسۆر).

- فەرمانکردن تەنها شتێکە، بەلاّم جێبەجێکردنی هەمو شتەو کەسێتی و توانای سەرکردەش لەکاتی چاودێریکردنی کرداری جێبەجێکردندا دەر ئەکەوێت.
- پێویستە سەرکردە کارە باشەکان بەهەند وەربگرێت و دانیان پیادا بنێت و دودڵیش نەبێت لەسەر سەرنجراکێشان بۆهەر هەڵەیەکی دیار.
- بەریەککەوتن لەگەڵ راستیەکاندا بەباش و خراپەوە، بیرۆکەیەکی راسترو دروستر ئەدات بەدەستی سەرکردەوە، کەلەسەدان راپۆرت باشترە.

7- هونەری سزادان:

- باشتروایە سزاکەو هەڵەکەو هەڵەکارەکەو سەروبەندی هەڵەکە تێکبێنەوە.
- بەهیچ جۆرێك ئەو هەڵەکارانەی لەیەك هەڵدا بەشدارن، کۆ نەکرێنەوە، چونکە کۆکردنەوەیان بەهێزتریان ئەکات، هێزی خراپەش کاولکارو تێکدەرە.
- نابێت فەرمانداز لەبەردەم فەرمانبەردا (رئیس ومرؤوس) سزا بدرێت بۆئەوەی پرەنسیپی دەستەلاّت هەرس نەهێنێت و زنجیرەی سەرکردایەتیش تێکنەشکێت.
- لەگەڵ گێرە شێوێندا دەمەقاڵە نەکەیت لەبەر چاوی ئەوانی دی.

- جۆرەکانی تری سزادان وەك: جێگۆڕکێپێکردن، گلەیی، پرس نەکردن بەکەسی سزادراو ....تد.

8- هونەری هەماهەنگی لەگەڵ سەرکردەکانی تردا :

- بیرت نەچێت مەبەست لەکارکردن تەنها خزمەتکردنی کەسانێك یاخود مەبەستی بێماناو پوچ نییە، بەڵکو مەبەستی سەرەکی خزمەتکردنی بەهابالاکانە کەهەمو لەوچەرمەسەری و ماندوبونی بەدەستهاتنیدا پشکیان هەیە.
- پێویستە ئارەزویەکی لەرادەبەدەر هەبێت بۆلێگەیشتنی هاوبەش.
- بارەخنەگرتن لەکەسانی دی جوانبێتو لەدەربڕینداو بونیاتنەربێت لەمەبەستدا.
- بابەتەنها خەمی گەڕان بەدوای هەڵەی ئەوانی ترەوە نەبێت، چونکە رەنج بەخەسار ئەبێت.
- بوارمەدە بەدحاڵیبون سەربار بێت، ئەگەر بۆچەند خولەکێکیش بێت، مادام بیرۆکە گشتییەکە لەنێوان هەمواندا هاوبەشە.

کارامەییەکانی سەرکردە لەمانەی خوارەوە کورت ئەبێتەوە :

- گرنگترین سیفەت و تایبەتمەندییەکانی سەرکردە:

1- تایبەتمەندێتی خۆیەتی(خۆڕسك): وەك بیرکردنەوەو پلانداناو داهێنان و توانای وێناکردن.
2- کارامەیی مرۆیی (کۆمەڵایەتی): وەك پەیوەندییەکان و پەیوەندیکردن (کۆنیکشن) و هاندان.

3- کارامـــەیی هونـــەریی (پشـــپۆڕی): وەك چارەســـەرکردنی کێشـــەکان و بڕیاردان.

- ســیفەتە مەبدەئییــەکانی ســەرکردە: (ســتیڤن کــۆڤی) لەکتێبەکەیــدا بــەناوی (ســەرکردایەتی لەبــەر رۆشــنایی پرەنســیپەکان) بــەمجۆرەی خوارەوە باسی ئەکات:
- بەردەوامی لەفێربوندان: خوێندنەوە، مەشق، خول، گوێگرتن.
- دەستپێشخەرو بەپەلەن لەخزمەتکردنـدا: ژیـان لایـان پـەیام و ئەرکـە، نەك پیشەیەك، هەست بەبارگرانی بەرپرسیاریەتیش ئەکەن.
- هەمیشــە وزەو تواناکانیـــان ئەرێنییـــە، چـــونکە ســـەرکردە هـــەردەم روخۆش و بەرێزو دڵخۆش و چالاکەو سەروسیما کراوەیـەو روخساری هەیمەنــەو گــرژو مــۆن نییــە، تــەنها لــەکاتی خۆیــدا نــەبێت، هەمیشــە گەشبین و نەرێنییــە، هێــزو توانــای ســەرکردە بریتیــە لــەگوڕو تینێــك بۆلاوان و لاوازکردنی نەرێنییە بەهێزەکان.
- بـــــڕواو متمانـــــەیان بـــــەوانی دی هەیـــــە: ســـــەرکردە زێـــــدەرۆیی لەکاردانەوەکانیدا ناکات بەرامبەر رەفتاری نابـەجێ، یـالاوازیی مرۆیـی ئەوانی دی، هەروا ئەزانن کەجیاوازییەکی گەورە هەیە لـەنێوان توانـاو رەفتـاردا، چـونکە هـەموکاتێك توانـای نـەبینراو لای کەسـەکان بـەدی ئەکرێت بۆراستبونەوەو کەوتنەوە سەر رێی راست.
- ژیـانێکی ئاسایی و هاوسـەنگ ئـەژین: چـونکە لـەروی کۆمەڵایەتییـەوە چـالاك و رونـاکبیرن، لـەروی دەرونـی و جەسـتەییەوە تەندروسـتن، پلەوپایەی خۆیان ئەزانن و نابنە دیلی نـاو و نازنـاو و سەروەتوسامان، دورن لەخۆهەڵکێشـان و دابەشـکردنی شـتەکان بـۆدو دژ بەیـەك و

بەسەرکەوتنەکانی کەسانی دیکە دڵخۆش ئەبن، ئەگەر لەکارێکیشدا سەرکەوتو نەبون ورەیان ناروخێت، بەڵکە ئەوە ئەکەن بەدەستپێکی سەرکەوتن.

- ژیان لای ئەوان سەرکێشییە: دڵنیابون لای سەرکردە لەناوەوە هەڵئەقوڵێ نەك لەدەرەوە، بۆیە هەمیشە سەرکردەکان دەستپێشخەرن، هەمیشە تینوی داهێنانن، بەسەرهات و روداوەکان ژیان دیداری خەڵکی بەچاکترین هەل ئەبینن بۆدۆزینەوەو بەدەستهاتنی شارەزایی نوێ، ئەوان پێشەنگی ژیانی دەوڵەمەند بەشارەزایی نوێن.
- لەگەڵ ئەوانی دیدا یەکتری تەواو ئەکەن: تەواوکەری کەسانی دەورو بەریانن و بچنە سەرهەرکاروبارێك، بەچاکی لەگەڵیدا ئەرۆن و لەگەڵ ئەوانی دیدا بەگیانی هەرەوەزی و تیم کار ئەکەن لەپێناوی پڕکردنەوەی کەموکورییەکان و سودوەرگرتن لەتایبەتمەندییەکان، هەرکاتێکی هەستیان کرد کەسێك لەبارەو توانای هەیە، بێ دودڵی کارو بەرپرسیاریەتی پێ ئەسپێرن.
- مەشق لەسەر خۆنوێکرنەوە ئەکەن (خودنوێگەری): لەسەر پراکتیزەکردنی هەر چوار رەهەندەکەی کەسێتی مرۆیی مەشق ئەکەن، کەئەوانەش برێتین لە(جەستەیی، هۆشەنگی، رۆحیانی، هەڵچون)، چونکە هەمیشە خەرێکی وەرزش و خوێندنەوەو نوسین و بیرکردنەوەن و بەسەبرو سەلیقەن، مەشق لەسەر هونەری گوێگرتن لەوانی دی ئەکەن بەدڵ و بەهۆش، لەو رۆژەیاندا هیچ کاتێك بەقەدەر ئەوکاتەیان پڕ بەرهەمتر نییە کاتێك تەرخانی ئەکەن بۆمەشقکردن لەسەر ئەو چوار رەهەندە مرۆییە.

بەڵام ئەوخو و رەوشتەی کەپێویستە سەرکردەی کارگێڕیی هەیبێت، هەروەکو ستیڤن کۆڤی لەکتێبە بەناوبانگەیدا باسیان ئەکات، ئەمانەی خوارەوەن:

1- **سەرپشکی لەکاردانەوەکانــدا: ئـــەم خاســـیەتە پەیوەنــداره بەئاستی(خودناسی) و زانینی هاندەرو ئـارەزو و تواناکانـەوە، مەهێڵـە هیچ کەسێك و هیـچ شتێك دەسـتەڵاتی بەسـەرتدا بشکێت، بکـەر بـە نـەك بـەرکار، بـەزۆری کارتێکـەر بـە نـەك کـارتێکراو، قـەت خـۆت لەبەرپرســیاریەتی نەدزیتـــەوە، ئەمـــەش جۆرێـــك لـــەئازادیت پێئەبەخشـێت، هەرچـەند ئـەو ئازادییـەت بـەکار هێنـا، ئـەو کاتـە لەکاردانەوەکانتـدا هێنانـە سەرپشك ئـەبیت و لەسـەر بنـەمای بـەهاو پرەنسیپەکانت جەڵەو گیری ئەکەت.**

2- **بامەبەسـتەکانت رون بێـت کاتێـك دەسـت بـەکارێك ئەکـەیت: واتـە دەستپێبکەو لەسەر مەبەستەکەت دیدت رون بێت و بائەندێشـەکانت ئـــازادو بـــەرزەفڕبێت دور لەباڵبەســـتنی رابـــردو و زینـــدانیکردنی شارەزایی و بیرتەسکی.**

3- **باگرنگیـدان بەشـتەکان بـەپێی لەپێشـینەییان بێـت: ئەمـەش بەنـدە بـەتوانای کـارگێڕیی و راگرتنـی ویسـت و ئـیرادەوە، قـەت بـوار مـەدە تـارەوتی ژیـان بـەئارەزوی خـۆی ئاراسـتەت بکـات، بەڵکـە هەوڵبـدە کاروباری خۆت رێکبخـەیت و گرنگـی بـدەی بـەو شـتانەی کـەگرنگ و بەهادارن، ئەگەر بەم دەمودەستەش نەبێت، ئەم جۆرە کەسـانە رۆڵـی دیارو کاریگەر لەژیاندا ئەگێڕن.**

4- لەسەر بنەمای هەردولای براوە بیر بکەوە: واتە بڕوات بەوە هەبێت کەسەرکەوتنی کەسێك مانای ژێرکەوتنی ئەویتر نییە، تاپێت ئەکرێت کێشەکان بەسودو بەرژەوەندی هەمولایەك چارەسەر بکە، ئەم خاسیەتەش بەندە بەبیرو هۆشیکی دەوڵەمەندو ئاسۆ فراوانییەوەو درکپێکردنێکی مەزن و پەیڕەوکردنی هزرێکی پڕ پیت و فەڕ، نەك هزرێکی وشك و رەق.

5- سەرەتا گوێ بگرە بۆئەوی لەبەرامبەرەکەت تێبگەیت، ئینجا هەوڵبدە تالەبەرامبەرەکەت تێبگەیت: ئەم خاسیەتە بەندە بەرێزگرتن لەرای بەرامبەر، چونکە هەڵەیت ئەگەر گوێگرتنەکت تەنها بۆوەڵامدانەوە بێت، بەڵکو ئەبێت بۆتێگەیشتن و هاوسۆزی بێت.

6- باکارکردنت لەگەڵ ئەوانی دیدا هەرەوەزییانە بێت: چونکە ئێمە هەمومان تەواوکەری یەکترین بەلەبەرچاوگرتنی ئەو جیاوازییانەی کەلە نێوانماندا هەیە، هەڵوێستی هاوبەشێتیش هەڵوێستی براوەیە بۆهەردولا، نەك هەڵویستی براوەو دۆڕاو.

7- گرنگی بەتواناکانت بدە: مەست لێی خۆباشکردنی بەردەوام و نوێبونەوەی بەردەوامە، نابێت هیچ یەکێکمان لەشوێنی خۆیدا بچەقێت، چونکە بێگومان ئەکەوێتە دواوە.

تواناکانی کەئەبێت سەرکردە بەشێوەیەکی گشتی هەبیێت:

- هێمنی و دانبەخۆدا گرتن.
- ناسینی کادیرەکان .
- باوەڕبون بەئەرکەکە.هەستکردن بەدەستەڵاتداریێتی.
- سەلیقەو دەستپێشخەری و بڕیادان.
- دیسپلین (پابەندبون).
- کارایی.
- خاکیبون.
- واقعبینی.
- بەرێزی و مهرەبانی.
- دڵسافی.
- مکوڕی (حازم).
- دادپەروەری.
- ڕێزگرتن لەمرۆڤایەتی مرۆڤ.
- بەهابەخشین.
- دانایی.
- پێشبینیکردن.

ئەو پێگەیەی کەسەرکردەکان و تیمەکانیان کاری تێدا ئەکەن، کار ئەکاتەسەر ئەو راستیانەی کەسەرکردەکان پەیڕەوی ئەکەن و هیچیش لەشێوازی نمونەیی سەرکردایەتی باشتر نابێت، ئەمەش هەموی بەخودی پێگەکەوە

بەنـدە، ئـەو هۆکـارو فاکتەرانـەی کەکاریگـەرێتییان لەسـەر ئاسـتی گونجـاوی شێوازەکە هەیە بریتین لە:

جۆری دامەزراوەکەو سروشتی ئەرکەکەو تایبەتمەنـدێتی گروپەکـە، لەسـەروی هەموویانەوەکەسـێێتی سـەرکردە، پـەیڕەوکردنی شـێوازی(سـتەمکاریی، فەرمانڕەوایی، رێکاریی) بۆجێبـەجێکردنی ئەرکـەکان، رەنگـە باشـترین شـێواز بێت لەکاتی باری نائاسایی و تەنگەژەکاندا، یاخود ئەگـەر سـەرکردە دەسـتەڵات و پشتگیریی فەرمی هـەبو، یـا ئەگـەر ئەرکەکـە لەبنەڕەتـدا بنـەماو بونیـادێکی دامەزراو و تۆکمەی هەبو، لەم جـۆرە بـارو دۆخەشـدا گـروپ ئامـادەیی زیـاتری تێدایە بۆئاراستەکردن و تێگەیاندن کەچی بکات.

بـەڵام لـەبارە نادیارەکانـدا یـا خـاوەنی بونیـادێکی تۆکمـە نـەبێت، ئەنجامـەکان پشتئەبەسـتن بەوگروپـەی کەبەشێوەیەکی دڵسۆزانە کارئـەکات، لەهەمانکاتـدا هەسـت بەیـەکێتی ئامـانج و مەبەسـت، ئـەوا ئـەوجۆرە سـەرکردانەی کـەزیاتر گرنگی بەرەچاوکردنی پیوەندیی دۆستانە ئەدەن (دیموکراسی، خـاوەن توانـا) زیاتر ئەتوانن ئەنجامی باشتر بەدەستبهێنن.

لەگـەڵ ئەوەشـدا بیـژەری وەك چـارلز هانـدی جـەخت لەسـەر ئـەوە ئەکـەن کەلـەرابردودا سـەرکردەی پاڵـەوان هەموشـتێکیان ئـەزانی و ئـەیتوانی هـەمو شتێك ئەنجام بدات و کێشەکان چارەسەر بکات.

بەشی چوارەم

هەڵبژاردنی سەرکردەو کێشەکانی سەرکردایەتی

میتـۆدی هەڵبـژاردنی سـەرکردە کارگێڕییـەکان بـەپێی سیسـتمە کارگێڕییـە پـەیڕەوکراوەکان ئـەگۆڕێت، یـاخود باوەکـانی هـەروڵاتێك یـا دەمازراوەیـەك، باکراونـدی رونـاکبیری و کەڵچـەرو ئاسـتی هۆشـیاریی و شـێوازی مامەڵـەکردن رۆڵێکی بەرچاو ئەگێڕێت لەدەستنیشانکردنی رێگای گونجاو بۆئـەو هەڵبژاردنـە، هـەروا ئـەو سیاسـەتەی کەسیسـتمە فـەرمانڕەواکان لەوڵاتانـدا پـەیڕەوی ئەکـەن بەشێوەیەکی راستەوخۆو بەرچاو لەچۆنیەتی جێبەجێکردنی پەیوەندییـەکان و رێگا کارگێڕێیەکاندا رەنگ ئەداتەوە، بۆنمونـە: وڵاتـە دیموکراسییەکان بـەزۆری پەیڕەوی سیستمی کراوە ئەکەن، لەکاتێکدا وڵاتە دیکتاتۆرەکان شێوازێکی تـەواو پێچەوانە پەیڕەو ئەکەن، بەڵام لەم رۆژگارەدا شـێوازە داخـراوو سـتەمکارییەکان رتکـراوەو نـەخوازراوەو لەگـەڵ رونـاکبیریی مرۆڤـداو ئاسـتی پێشـکەوتندا ناگونجێـت، بـەڵکو بگـرە پێشـێلکردنێکی زەقـی مافـەکانی مرۆڤـە لـەئازادی رادەربڕین و هێنانەدی ئارەزووەکانی و رێزگرتنی خۆی، شێوازەکانی هەڵبـژاردنی سەرکردە بەچەندین قۆناغی جیاواز لەپێشکەوتندا تێپەڕیوە تـاوکو گەیشتوەتە میتـۆدی نـوێترو زانستیانە تـرو داهێنەرانـەتر و بەشـێویەکی سـەرەکیش پشت ئەبەسـتێت بەپسـپۆڕییەکان و لێهـاتویی و شـارەزایی زۆر، شانبەشـانی توانـا کەسـییەکانی خـودی سـەرکردە خـۆی، چـەندین شـێواز هەیـە بۆهەڵێـژاردنی سەرکردەکان کەهاوپشکە لەدامەزراوەو سیستمەکاندا، کەبریتین لە:

1- شـێوازەکۆنەکان(کلاسـیك): ئـەو شـێووازانەن کەبەکلاسـیك ناوئـەبرێن و تاسـەردەمانێکی نـزیکیش شـێوازێکی بـاو و بـلاو بـون لەکارگێڕیـدا، بـەڵام ئیسـتا واخەریکـە بـەرەو نـەمان ئەچـن، هەرچـەندە بـایی خـۆی تائیسـتاش لەهەنـدێ دەسـتگاو دامەزراوکانـدا بەتایبـەتی لـەوڵاتانی جیهـانی سـێیەم و تازەپێگەیشتوەکان و دیکتاتۆرەکاندا پەیڕەو ئەکرێن.

2- دامەزرانـدن لەسـەرەوە را: واتـە دەستبەسـەراگرتنی دەستڕۆیشـتوو بڕیـار بەدەسـتەکان بەسـەر جڵـەوی دامەزرانـدنی بـەرپرس و سـەرکردەو مـافی رەهـای دانـانی ئەوانـەی خۆیـان مەبەسـتیانە، دیـارترین ئـەو پێـوەرو پێودانگانـەش کەلـەودانان و دامەزراندنانـەدا رەچـاوی ئەکـەن، بـەزۆری متمانـەی کەسـیی و پێـوەرە تایبەتەکانـە بەکەسـی پـاڵێوراو، بـەبێ گوێـدان بەراوبۆچـون و پێوەرەکـانی ئـەوانیتر، ئـەم شـێوازە تەنانـەت لەوڵاتـە پێشکەوتوەکانیشـدا تاسـەدەی نۆزدەهـەم بـاوبو، بەتایبـەتی لەئینگلتـەرا، کاتێـك کـەپارتی سـەرکەوتو لەهەڵبژاردنەکانـدا بـەئارەزوی خـۆی رۆڵ و بەرپرسیاریەتییەکانی دابەش ئەکردو لایـەنگرانی خۆی لەشوێن و پێگـەی کارگێڕیی سەرەکیدا دائەمەزران بـەبێ ئـەوەی رەچاوی لێهاتویی و شیاوی کەسـە دامـەزراوەکانی بکـات، تـەنها لایەنـداری و دڵسـۆزیی ئەوکەسـە پۆپارتەکەی رەچاو ئەکرا، وڵاتە یەکگرتوەکانی ئـەمریکاش بەهـەمان شـێوە بـو، بـەڵام لەسـاڵی (1855) لەئینگلتـەرا ئـەم شـێوازە هەڵوەشـێنرایەوە بەدەرکردنی بڕیارێك (مەرسومێك) کەتیایـدا هـاتوە(ئـەبێت هەڵبـژاردن و دامەزرانـدن لەسـەر بنـەمای لێهـاتویی و شـیاوی بێـت)، بەهـەمان شـێوە لەئـەمریکاش لەسـاڵی (1883) بـەدەرکردنی یاسـای لێهـاتویی ئـەم شـێوازە هەڵوەشـێنرایەوە، بـەڵام بەداخـەوە ئـەم شـێوازە لەوڵاتـە دواکەوتوەکانـدا

تائیستاش هەر باو و بڵاوەو کاری پێئەکرێ و لەدابەشکردنی دەستەڵاتە کارگێڕیی و سیاسییەکاندا زۆربەرونی تێبینی ئەکرێت کەپێوەرو پێودانگەکانی بیرورای کەسێتی سەرۆك یا دڵسۆزیی و لایەنداریی حزبیی یابنەماڵەیی سەنگی محەك و یەکلاییکەرەوەیە، دواتر باس دێتە سەر تواناو لێوەشاوەیی، رەنگە هەر تەنها سەیرکردنی جیهانی ستەمکاران و چۆنیەتی دابەشکردنی پۆست و بەرپرسیاریەتییەکان بەس بێت بۆسەلماندنی راستی قسەکانمان، بێگومان ئەمە ئەوەناگەیەنێ کەپێوەرەکانی لێهاتویی بەهیچ جۆرێك لەو وڵاتانەدا رەچاو نەکرابێت، بەڵکو مەبەستی ئێمە ئەوەیە کەلەوجۆرە وڵاتانەدا بەرپرسیاریەتی سەرەکی وەك وەزیرەکان و یەڕێوەبەرە گشتییەکان و بڕیاربەدەستەکان بەزۆری لەپێوەری لێهاتویی و لێوەشاوەیی دەر ئەچێت و ئەکەوێتە ژێر رکێفی ئارەزوی بەرپرسانی باڵاوەو ئەوانی خوارترەوە کەجێبەجێکردنی فەرمانەکانیان لەسەرە بەگوێرەی تواناو لێهاتویی و پسپۆڕیی دائەنرێن، بۆیە زۆر لەوڵاتە دیموکراسییەکان کەوتونەتە ناو ئەم تەڵەیەوەو دانان و دامەزراندن بەزۆری کەوتۆتە ژێر باری کۆمەڵێ پێوەری سیاسی و حزبیی بەرتەسك لەسەر حیسابی پێوەرەکانی دی، بەتایبەتی لەو وڵاتانەدا کەسیستمی فرەحزبی (پلۆرالیزم) پەیرەو ئەکەن بەرونی دیارە، بۆیە ئەم شێوازە بەدەر نییە لەموکوڕی و خڵتەو خەوش بەجۆرێك کەمایەی بەگەن نەکردنبێت و پەیرەو بکرێت بەتایبەتی لەم سەردەمەدا کەئاستی هۆشیاریی بەرزەو زانستی و میتۆد بونەتە ئەو پێوەرانەی کەئەبێت هەمو کەسێك ملکەچیان بێت، هەروا باڵاترین دەنگ کەئەبێت بگەڕێینەوە بۆی دەنگی گەلە، ئەبێت

بەرژەوەنـدیی گشـتیی بخرێتـە پـێش بەرژەوەنـدیی تایبـەت و ئـەو بـیرورا کەسەکییانەی کەهەندێك کەس یاگەورەکانیان هەلگرین.

رەوشـی گـارگێڕیی بگـرە خـراپتریش ئـەبێت ئەگـەر هـاتو پلـەو پایـەی کۆمەڵایـەتی نابێـت ببێتـە تاکـەپێوەری هەڵبـژاردن و دانـانی سـەرۆك و سەرکردەکان، چونکە ئەم پێوەرە ئەمانگێڕێتەوە بۆسەردەمی فیرعەونەکان، کاتێك کەهەڵبژاردن لەسەر چینێکی تایبـەت مۆرکرابێـت، ئـەوانیش چینی میرو خانەدانەکان بو، ئەم شێوازە گارگێرییە (ئیدارەیە) تاسـەدەی بیسـتەم ئینگلیزو فەرەنساو یابان پەیڕەویان ئەکرد.

جۆرەکانی پلاندانان :

- پلاندانانی ستراتیژییانە (ماوەدرێژ): گرنگی بە کاروبارە گشتییەکانی رێکخـراو دەدات وەك هـەموو، دەسـتپێکردن و ئاراستەکردنیشـی لەلایـەن ئاسـتی کـارگێڕی باڵاوە دەبێت.

- پلانـــدانانی تاکتیکیانـــە (مامناوەنـــد): بەشـــێوەیەکی بنـــەڕەتی، ئامـــانجی جێبەجێکردنی پلانە ستراتیژییەکە لەسەر ئاستی بەڕێوەبردنی ناوەڕاست .

- پلانـــدانانی جێبەجێکارانـــە (مـــاوەکورت): جـــەخت لەســـەر پلانـــدانان بـــۆ پێداویســـتییەکان دەکاتـــەوە لـــە پێنـــاو جێبـــەجێکردنی بەرپرســـیارێتییە دەستنیشانکراوەکانی بەڕێوەبەرەکان و بەشەکان و کارگێڕییەکان.

دووەم : ڕێکخستن

پ ڕێکخستن چییە؟

ڕێکخستنی پەیوەندییەکانی نێوان چالاکییەکان و دەسەلاتەکان روندەکاتەوە و وەها دەناسرێت کە بریتییە لە لێکدانی سەرچاوە مرۆییەکان لە میانەی بونیادێکی فەرمییەوە کە ئەرك و دەسەڵاتەکان روندەکاتەوە و وەڵامی ئەم پرسیارانە دەداتەوە؟

-ڕێکخستن چیدەکات؟

-لایەنە باشەکانی ڕێکخستن چییە؟

-ڕێکخستن بۆچی؟

پرۆسەی ڕێکخستن هێنانەدی مەبەستی ڕێکخراو کە پێشووتر دەستنیشانکراوە لە پرۆسەی پلاندانانداندا ئاساندەکات. سەرباری ئەمەش، هەندێك لایەنی باشی دیکەشی دەخاتە سەر وەك:

1- روونکردنەوەی ژینگەی کارکردن: هەموو کەسێك دەبێت بزانێت کە چیدەکات. ئەو ئەرك و بەرپرسیارێتییانەی لە هەموو تاکێك پێیان سپێردراوە و بەڕێوەبردن و دابەشکردنی ڕێکخستنی گشتی دەبێت رونبێت و جۆرو سنووری دەسەڵاتەکانیش دەبێت دەستنیشانکراو بێت.

2- ڕێککردنی ژینگەی کارکردن: پاشاگەردانی دەبێت لە نزمترین ئاستیدا بێت و هەروەها دەبێت کار بۆ لابردنی ئاستەنگەکان بکرێت و پەیوەندییەکان لە نێوان یەکە جیاوازەکانی کارکردندا پەرەی پێبدرێت و پێشبخرێت. هەروەها ئەو ڕێنماییانەی کە تایبەتن بە چۆنیەتی کارلێکردن لە نێوان کارمەندەکاندا دەبێت بناسرێن.

3- بونیادێکی فەرمی بۆ بڕیاردان: پەیوەندییە فەرمییەکانی نێوان فەرماندەر و فەرمانبەر (رئیس و مرۆوس) دەبێت لە ڕێگەی بونیاد، ڕێکخستنەوە پەرەی پێبدرێت.

ئەمەش وا دەکات کە گواستنەوەی فەرمانەکان بەشێوەیەکی ڕێك و قوچەکییانە لەسەرەوە بۆ خوارەوە بڕوات بە گوێرەی ئاستەکانی بڕیاردان.

پێنج هەنگاوەکەی پرۆسەی ڕێکخستن:

1- بەهەند وەرگرتنی پلان و ئامانجەکان: پلانەکان مەبەست و چالاکیەکان بەسەر ڕێکخراودا دەسەپێنن و وای لێدەکەن کە هەوڵ بۆ هێنانەدییان بدات، واتا ئامانج دەستنیشاندەکات ئەو کارەش دەستنیشاندەکات کە ئەو ئامانجەی پێدەهێندرێتە دی. بۆیە دەکرێت کارگێڕیی نوێ دابمەزرێت و ئاستی نوێ بدرێتە هەندێك لە کارگێڕییە کۆنەکان و هەروەها دەکرێت هەندێ لە کارگێڕییە کۆنەکان هەڵبوەشێندرێنەوەو کارگێڕییە نوێیەکان بە ئاستی جیاواز دابمەزرێن بۆ مەبەستی بڕیاردان و بڕیار دەرکردنی نوێ. کەواتە ڕێکخستن بونیادی نوێ بۆ پەیوەندییەکان دادەمەزرێنێت و ئەو پەیوەندییانەش دەگێڕیتەوە کە کاریان پێدەکراوەو دەکرێت.

2- دەستنیشانکردنی ئەو چالاکیانەی کە پێویستن بۆ هێنانەدی ئامانجەکان: ئەو چالاکیانە چین کە پێویستن بۆ هێنانەدی ئامانجە ڕێکخستنییانە دەستنیشانکراوەکان؟

دەبێت لیستێك بەو ئەرکانـەی کـە پێویسـتە ئەنجامبـدرێن ئامـادە بکرێـت و بـە کـارە بەردەوامـەکان واتـا (ئـەو کارانـە کـە بـۆ چـەند جارێـك دوبـارە دەبنـەوە) دەستپێبکات بەو کارانەش کە تەنها بۆ یەك جار ئەنجامدەدرێن تەواو بێت

3- پــۆلێنکردنی چــالاکییەکان: بەڕێوەبــەرەکان لەســەریانە ســێ پرۆســە ئەنجامبدەن :

- پشکنینی هەر چالاکییەك کە دەستنیشانکراوە بەمەبەستی زانینی سروشتی ئەو چالاکییە (خستنەبازاڕ – بەرهەمهێنان.. هتد)

- دانانی چالاکییەکان بە گروپ گروپ و لەسەر بنەمای ئەو پەیوەندییانە

- دەستکردن بە داڕشتنی پارچە بنەڕەتییەکانی بونیادی ڕێکخستن.

4- سـپاردنی کـارو دەسـەڵاتەکان: چـەمکی پشـکەکان وەك بناغەیـەك بـۆ ئـەم هـەنگاوە بنەچـەو ڕەچـەڵەکی کـاری ڕێکخسـتنە لـە دەسـتپێکی کارگێڕییـە ئاساییەکاندا.

مەبەسـت و ئـەرك و ئـەدای بەڕێوەبەرایـەتی دەبێـت لەسـەرەتاوە دەستنیشـان بکرێت، وەك بنەمای دەسەڵات بـۆ ئـەو پلانـە گرنگـە لەسـەرەتاوەو هـەروەها لـە کاتی ئەنجامدانی پرۆسەی ڕێکخستنەکەدا.

5- داڕشتنی ئاستەکانی پەیوەندییـەکان: ئـەم هـەنگاوە پەیوەندییـە قوچـەکی و ئاسـۆییەکان دەستنیشـاندەکات لـەناو هـەموو ڕێکخراوەکـەدا. چـونکە بونیـادی ئاسۆییانە بەرپرسانی هـەر ئـەرکێك دیـار دەکـات. بـەڵام بونیـادی سـەرەکی بـەم کارانـــە هەڵدەســـتێت: پەیوەندییـــەکانی کـــارکردن لـــە نێـــوان کارگێڕییـــە کارگوزارەکاندا بەڕێدەکات و بڕیـاری کۆتـاییش کۆنتڕۆڵـدەکات (چـونکە ژمـارەی ئەو فەرمانبەرانەی کە لە ژێر دەستی بەڕێوەبەرەکاندان، دیارن)

ئەنجامی کۆتایی و پوختەی ڕێکخستن وەك پرۆسەیەك لە ڕێکخراودا بریتییە لەوەی کە: هەموو ئەو یەکانەی کە سیستەمەکە پێکدەهێنن بەشێوەیەکی گونجاو و هارمۆنیانە لەگەڵ یەکتردا کار دەکەن لە پێناو جێبەجێکردنی ئەرکەکاندا و دواتریش بۆ هێنانەدی ئامانجەکان بە لێهاتوویی و کاریگەری.

سێیەم : ڕێنوێنیکردن (ئاراستەکردن)

ڕێنوێنیکردن: بریتییە لە سەرکردایەتیکردن و ئیلهامبەخشی و ڕێنیشاندانی فەرمانبەران و کارمەندان بەرەو ئاڕاستەی هێنانەدی ئامانجە دامەزراوەییەکان . بەوەی کە تۆ سەرکردەیەکی ڕێنوێنکاریت بۆ ئەوانیتر، کەواتە دەبێ:

- هەموو راستییەکانی ئەو حاڵەتە بزانیت کە لەبەردەستدایە.
- بیرکردنەوە لە ئاسەواری ئەو بڕیارەی کە لەسەر ئەو کارە داوتە.
- ڕەچاوکردنی ڕەگەزی مرۆیی لەکاتی بڕیاردانتدا.
- دڵنیابوونەوە لەوەی ئەو بڕیارێکی بەجێبوەو دەبوایە بتدایە.

بەوەی کە تۆ کەسێکیت چالاکییەکانی ئەوانیتر ئاڕاستە دەکەیت، دەبێت:

- سپاردنی ئەرکە سەرەتاییەکان بە هەمو کارمەندەکان.
- فەرمانەکانت ڕون و پوختبن.
- بەدواداچوون بۆ هەموو ئەوانەی کە کاریان پێسپێردراوە بکەیت و فەرماندانی دەستنیشانکراو جا چ بە نووسراو بێت چ بە زارەکی بێت بدەیت.

چوارەم : بەدواداچون

پرۆسەیەکی ڕێکخراو و بەردەوامە بۆ خەمڵاندنی ڕاددەی پێشکەوتن لە کارکردندا بۆ ماوەیەکی دیاریکرا.

پ/ بەدواداچون بۆ چی و گرنگیی چییە؟

- **پرۆسەی بەدواداچون گرنگییەکی بەرچاوی هەیە، وەك:**
- **بۆ دڵنیابونەوە لەوەی کە پرۆژەکە بە ئاڕاستەیەکی راستدا دەڕوات.**
- **بۆ بەڕێوەبردنی پرۆسەکانی جێبەجێکردن بەکاردێت لە رێگەی راپۆرتەکانی بەدواداچونەوە.**
- **پێوانەکردنی گۆڕانکارییەکان، چەندایەتی و چۆنایەتی کارە تەواوکراوەکان.**
- **تێچوی پرۆسەی هەڵسەنگاندن کەمدەکاتەوە. چونکە کرداری هەڵسەنگاندن پشت بە راپۆرتەکانی بەدواداچوندا دەبەستێت.**
- **رۆڵی هەیە لە بڕیارداندا لەسەر گۆڕینی رێڕەوی کارکردن.**

پ/ ئەو رەگەزانە چین کە پرۆسەی بەدواداچون پشتییان پێدەبەستێت؟

- **پرۆگرام- پرۆژە- چالاکییەکان.**
- **تێچونەکان (مودخیلات)- پرۆسەکان- دەرچەکان (موخریجات).**
- **ئەنجامەکان- کاریگەریتییەکان.**

پ/ ئەو رەگەزانە چین کە دەبێت راپۆرتی بەدواداچون لەخۆیبگرێت؟

- **پوختەی پرۆژەکە.**
- **چیت دەستکەوت.**
- **هەڵهێنجان (بەراورد کردن).**
- **راسپاردەکان.**

پێنجەم: چاودێری

پرۆسەی چاودێری پشتدەبەستێت بەهەڵسەنگاندن و دواتر بەراستەرێکردنەوەی ئـەدای فەرمانبـەر یـاخود کارمەنـدی رێکخـراو یـان دامەزراوەیـەك. هـەروەها بریتییـە لـە دەستنیشـانکردنی پێوەرەکـانی چـاودێریکردن و پێوانـەکردنی ئەداکردن و دەستنیشانکردنی کێشـەکان و چارەسـەرکردنیان لـە رێگـەی بڕیـاری راست و دروستەوە.

هەڵسـەنگاندنی ئـەداکردن بریتییـە لـە هەڵسـەنگاندنی تواناکـان و مەبەستیشـی شیکردنەوەی ئەدای تاکە لە پێناو دەستنیشانکردنی خاڵە بەهێزو لاوازەکاندا.

بـەڵام راسـتەرێکردنەوە بریتییـە لـە راسـتکردنەوە یـا چاککردنەوەی ئـەداکردن لەسەر بنەمای ئەنجامەکانی هەڵسەنگاندن.

پ/ ئەو پراکتیزە (ممارەسە) باشانە چین کە لە هەڵسەنگاندنی ئەداکردندا پەنای دەبرێتە بەر؟ بریتیین لەمانەی خوارەوە:

- پرۆسەیەکی کارگێڕی پێشوەختە پلان بۆ دانراوە.
- پرۆسەیەکی پۆزەتیڤانەیە (ئەرێیانەیە).
- هەر تەنها ئەنجامدانی ئەرکەکان لە خۆ ناگرێت.
- پرۆسەیەکی بەردەوامە.

پ/ باشترین بەکارهێنانەکان چین؟

1- دەرخستنی لایەنەکانی کەموکوڕی لە سیاسەتەکانی رێکخراودا.
2- زانینی ئاستی ئەدای فەرمانبەر لە رێکخراودا.
3- دەرخستنی خاڵە بەهێزەکان لە سیاسەتەکانی رێکخراودا.

ئاستەکانی کارگێڕی:

بەشێوەیەکی گشتی هەموو دامەزراوەیەك بەسەر سێ ئاستدا دابەشدەبێت (سێ ئاستی ئیداری)، لە روی کارگێڕییەوە هەر یەکەو سروشت و تایبەتمەندێتی خۆی هەیە، مەبەست لەمەش شێوازی دابەشکردنی کەسە ئیدارییەکانە و بەشێوەیەکی گشتی دابەشکردنی ئیداری بەمجۆرەیە:

- کارگێڕیی باڵا کە زۆربەی کات بەڕێوەبەری گشتی یا سەرۆکی دەستەی کارگێڕی نوێنەرایەتی دەکات.
- کارگێڕیی ناوەڕاست کە بەڕێوەبەری بەشەکان نوێنەرایەتی دەکەن.
- کارگێڕیی جێبەجێکار و هەندێك جاریش بە کارگێڕیی بەکارخەر ناو دەبردرێت و سەرپەرشتیاران و چاودێران نوێنەرایەتی دەکەن.
- بڕیاردان (بڕیاردەرکردن).

***گرنگیی بڕیاردان:** بڕیاردان بە تەوەری پرۆسەی ئیداری دادەنرێت، هەروەك پێشتر ئاماژەمان پێدا. چونکە پرۆسەیەکی تێکچڕژاوە لە هەموو کارەکانی ئیدارە و چالاکییەکاندا. بۆ نمونە کاتێك کە ئیدارە کاری پلاندان دەکات، ئەوا کۆمەڵێك بڕیاری دەستنیشانکراو لە هەموو قۆناغێك لە قۆناغەکانی پلاندانانەکەدا دەدات. چ لە کاتی دانانی ئامانجەکاندا بێت یاخود لە کاتی دانانی سیاسەتەکاندا بێت یاخود لە کاتی دانانی پرۆگرامەکاندا بێت، یاخود لە کاتی دەستنیشانکردنی سەرچاوەی گونجاودا بێت یا لە کاتی هەڵبژاردنی باشترین ڕێگا و شێواز بۆ بەکارخستنی.

کاتێك کەکارگێڕی سیستەمێکی گونجاو بۆ ئەرك و چالاکیە جیاجیاو جۆراوجۆرەکانی دائەنێت، بڕیار ئەدات دەربارەی پەیکەری ڕێکخستن و جۆرو

قەبارەو بنەماکانی دابەشبونی ئیدارەکان و بەشەکانی، هەروا ئەو تاکانەی کەپێویستی پێیانە بۆئەنجامدانی کارە جۆراوجۆرەکان و بواری سەرپەرشتی گونجاو و هیلەکانی دەستەڵات و بەرپرسیاریەتی و پەیوەنیکردن .. کاتێك بەڕێوەبەر وەزیفەی سەرکردایەتی ئەگرێتە دەست کۆمەڵێك بڕیار دەر ئەکات چ کاتێ کەئاراستەی کارمەندەکانی و تەنسیقی هەوڵەکانیان ئەکات یان راوێژی هاندانیان ئەکات بۆئەدای باش یان چارەسەرکردنی کێشەکانیان، کاتێکیش گارگێڕیی وەزیفەی چاودێری بەجێئەگەیەنێ، دیسان لەوبارەوە بڕیار ئەدات بۆدیاریکردنی پێوەرە گونجاوەکان بۆپێوانی ئەنجامەکانی کارەکان و ئەو هەموارانەی کەئەنجامی ئەدات سەبارەت بەپلانەکە، هەروا کارکردن بۆراستکردنەوەی هەڵەکان ئەگەر هەبو، بەم جۆرە کۆمەڵێك بڕیار ئەدرێت لەخولی بەردەوامیدا لەگەل بەردەوامی خودی پرۆسەی کارگێڕیدا.

قۆناغەکانی بڕیاردان:

قۆناغی یەکەم: دەستنیشانکردنی کێشەکە؛ ئەو کارەگرنگانەی کەپێویستە بەڕێوەبەر بیانزانێت کاتێ خەریکی زانینی کێشە سەرەکییەکەو رەهەندەکەیەتی، ئەبێت سروشتی ئەو هەڵوێستەی کێشەکەی ناوەتەوە دەستنیشان بکات، هەروا ئاستی گرنگی کێشەکە، دیاردەکانی و هۆکارەکانی تێکەڵ بەیەکدی نەکات، دیاریکردنی کاتی گونجاو بۆبەرەنگاربونەوەی و چارەسەرکردنی و بڕیاردانی کاریگەرو گونجاو لەورووەوە بدرێت.

قۆنـــــاغی دووەم: کۆکردنـــەوەی بەیانـــەکان و زانیارییـــەکان؛ تێگەیشـــتنی ڕاستەقینەی کێشەکەو پێشنیارکردنی ئەلتەرناتیڤی گونجاو بۆچارەسەرکردنی پێویستی بەکۆکردنەوەی بەیانەکان و زانیارییەکانی پەیوەست بەکێشەکە جێ بڕیارە، لەبەر ئەوەی بۆبڕیاردانی کارا پشت بەتوانای بەڕێوەبەر ئەبەستێ لەدەستکەوتنی زۆرترین بەیاناتی وردو زانیاریی بێلایەن و گونجاو لەروی کاتەوە لەسەرچاوە جۆراوجۆرەکانەوە، پاشان دەستنیشانکردنی باشترین ڕێگا بۆبەدەستهاتنیان، ئینجا ئەنالیزەیەکی وردی ئەکات و ڕاستییەکان و ژمارەکان بەراورد ئەکرێن، لەوەوە ئەگاتە ئەو ئاماژەو زانیارییانەی یارمەتی ئەدات بگات بەبڕیارێکی گونجاو.

قۆنـــــاغی ســـێیەم: دەستنیشـانکردنی ئەلتەرناتیڤـەکانی لەبەردەســدان و هـەموارکردنیان، ژمـارەی چارەسـەرە ئەلتەرناتیڤـەکان ئەوەسـتێتە سەرچـەند فاکتەرێك لەوانە: دۆخی ڕێکخراوەکە، ئەو سیاسەتانەی پراکتیزەی ئەکات، ئەو فەلسەفەیەی پابەنـدە پێـوەی، توانـای مـاددی، بـونی کـاتی بەردەسـتی ئـەوی بڕیارەکـە ئـەدات، ئاراسـتەکانی بەڕێوەبـەر، بڕیـاردەر و توانـای بیرکردنـەوەی مەنتیقی و داهێنان، کەپشت بەبیرکردنەوەی داهێنـان ئەبەستێ، ئـەوی جـەخت لـەوێناکردن و بۆچـون ئـەکات و لەپشـتیەوە کۆمەڵـەبیرێك هەیـە یارمـەتی پـۆلینکردنی ئەلتەرناتیڤـە بـەدوای یەکەکانـداو ڕێکخسـتنیان و گەیشـتن بەژمارەیەکی دیاریکراو لێی.

قۆنـــاغی چـــوارەم: بـژاردەی ئەلتــەرناتیڤی گونجـاو بۆچارەســەرکردنی کێشــە، پرۆسەی چاکترین ئەنجام ئەدرێت و گونجاوترین ئەلتــەرناتیف پژاردە ئـەکرێت بەپێی پێوەرە بابەتیەکان کەبەڕێوەبەر پشتی پێ ئەبەستێت.

قۆناغی پێنجەم: بەدواداچونی جێبەجێکردنی بریـارو هـەموارکردنی، پێویستە بڕیـاردەر کـاتێکی گونجـاو هەڵبـژێرێت بۆراگەیانـدنی بڕیارەکـە، تـا بڕیارەکـە باشترین ئەنجامی هـەبێت، کاتێـك بڕیارەکـە جێبـە جێێـەکرێت و ئەنجامەکـەی دەرئەکەوێ بەڕێوەبەر ئەم ئەنجامـە راسـت ئەکاتـەوە بۆئـەوەی کاریگەرییەکـەی ببینـێ، هـەروا تاچـەند بڕیارەکـە سـەرکەوتو بـوە بۆبەدسـتهاتنی ئامانجەکـەی لەبارەیـــەوە بڕیارەکـــە دراوە. پرۆســـەی بەدواداچـــون لای بڕیـــاردەر یـــان یارمەتیدەرەکانی گەشە بەتواناپان ئەکات سەبارەت بەگەڕان بـەدوای وردبینـی و واقیعیـــەت لەئەنالیزەکردنـــدا لـــەکاتی پرۆســـەی جێبەجێکردنـــدا و یارمـــەتی دەرخسـتنی کـەموکورتی پێگـەو زانینـی هۆیـەکانی و پێشـنیارکردنی رێگاچـارە ئەدات.

جۆرەکانی بڕیاری گارگێڕی:

- **بڕیارە باوەکان:**

أ- بڕیارەکانی تەنفیزی: پەیوەندی بەکێشە ئاسـان و دوبارەبووەکـان هەیـە وەك ئەوانەی پەیوەنـدی بـەئامادەبون و ڕۆیشـتن و دابەشـکردنی کـارو غیـاب و وچـان و چـۆنیەتی چارەســەرکردنی شـکاتەکان، ئـەم جـۆرە بڕیارانە ئەکرێ بەزوویی یەکلایی بکرێنەوە لەئەنجامی ئەو شارەزایی و ئەزمون وزانیارانەی بەڕێوەبەر هەیەتی.

ب- ب- بڕیارە تاکتیکییەکان: بەوە دەناسرێت کەبڕیاری دوبارەن و ئەگەرچی لە ئاستێکی بەرزتردان بە بەراورد بە بڕیارە جێبەجێکارەکان و زیاتر هونەرین و وردەکارییان زیاترە و ئەرکی روبەڕوبوونەوەشیان دەخرێتە ئەستۆی سەرۆکە هونەرییەکان و پسپۆڕەکان.

بڕیارە ناوازەکان (ناتەقلیدییەکان) :

أ- بڕیارە گرنگەکان (زیندوەکان): ئەو بڕیارانەن کە پەیوەندییان بە کێشە گرنگ و هەستیارەکانەوە هەیە کە بۆ چارەسەرکردنیان پێویست دەکات پەنا ببرێتە بەر لەیەکگەیشتن و گفتوگۆ و راگۆڕینەوە لەسەر ئاستێکی فراوان و لەروبەڕوبونەوەی ئەمجۆرە کێشانەشدا بەرێوەبەر- بڕیاردەر- بانگهێشتی جێگرو راوێژکارەکانی لە کەسە ئیداری و هونەری و یاساییەکان دەکات بۆ کۆبونەوەو دیراسەتکردنی کێشەکە، لێرەدا بەرێوەبەر- بڕیاردەر- هەوڵدەدات هەموو ئەوانەی کە ئەو بڕیارە دەیانگرێتەوە بەشدار بکات لە رێگەی کۆنگرەیەکەوەو مافی گفتوگۆکردن و رونکردنەوەی خاڵە بەهێزو لاوازەکانی ئەو بڕیارە بە ئازادی باسبکەن.

ب- بڕیارە ستراتیژییەکان: ئەم بڕیارانەش بڕیاری ناوازەن و پەیوەندییان بە کێشە ستراتیژییەکانەوە هەیە کە خاوەنی رەهەندی جۆراوجۆرن و زۆر قوڵ و ئاڵۆزن. ئەمجۆرە بڕیارانە پێویستییان بە توێژینەوەی قوڵ و هێمن و بەربڵاو پسپۆرانە هەیە کە هەموو ئەگەرو پێشهاتەکان بگرێتە خۆ و قسەیان لەسەر بکات.

• بڕیاری ژیرانە :

بڕیاری ژیرانە: ئەو بڕیارەیە کە کارایی دەهێنێتە دی: لێرەدا دەبێت ئاماژە بەوە بکەین کە ئەگەر بڕیاری کارگێڕی تەوەری پرۆسەی کارگێڕی و ناوەڕۆکەکەی بێت، ئەوا کارایی تەوەری بڕیاری کارگێڕیی و کرۆکی ژیرییەکەیەتی. ئەو پێوەرە سەرەکییەش کە بڕیارە تایبەت و کەسەکییەکان یا ناکارگێڕییەکان لە بڕیارە کارگێڕییەکان جیادەکاتەوە، ڕاددەی دورو نزیکیی ئەو بڕیارەیە لە ئامانجی باڵای کارگێڕییەوە کە خۆی لە هێنانەدی کاراییدا دەبینێتەوە.

بۆ پێناسەکردنی (کارایی)ش، دەبێت ئەم بنەما سەرەکییانەمان هەبێت:

یەکەم/ یاساییبون- واتا ئەو بڕیارە دەبێت بە پێی مەرجە یاساییە کارپێکراوەکان و بڕیار لەسەردراوەکانی ئەو ناوچەیە بێت.

دووەم/ لێوەشاوەیی- ئەمەش واتا هێنانەدی ئامانجە خوازراوەکان بەباشترین مەرج، جا ئەم مەرجانە پەیوەستبن بە چەندایەتی خوازراوەوە یا چۆنایەتییەوە، یا تێچووەوە یا کاتەوە یا هەر مەرجێکی ترەوە.

سێیەم/ داهێنان و پەرەپێدان- ئەم مەرجەش زامنکاری بەردەوامێتی دامەزراوەکەیە لە دوا رۆژداو هەرتەنها ناوەستێتە سەر گەرەنتی تواناو ولێشاوەیی هەنوکەیی. هەروەها کاریگەرێتی کارگێڕیی یا بڕیارەکانی پشتدەبەستێت بە ڕاددەی توانایی لە زامنکردنی ئەم داخوازییەو ڕاددەی دەرکەوتنی لە واقیعی کردارەکیدا.

چوارەم/ بەستنەوەی ئامانجەکانی (دامەزراوە و کارمەندەکانی و کۆمەڵگە) بە یەکەوە.

پێوەرەکانی بڕیاری ژیرانە

یەکەم/ پێوەری لێوەشاوەیی: واتە راددەی توانای بڕیاری کارگێڕیی لە هێنانەدی ئامانجە وێنە بۆ کێشراوەکاندا بە باشترین کوالێتی و کەمترین تێچوو و تواناو کەمترین کات.

دووەم/ پێوەری سەلامەتی و ئاسایش: واتە بڕیاری ژیرانە ئەو بڕیارەیە کە گرنگیی بە داخوازی سەلامەتی دەدات کە رەنگە هەندێك جار زۆر گرنگ بیت و پشتگوێخستنی کارەساتی لێبکەوێتەوە.
بۆ نمونە دامەزراندنی کارگەیەکی پیترۆکیمیاوی کە ماددەی ژەهراوی یا تیشکدار بەکاردەهێنێت، لە شوێنی نیشتەجێبوون و جەنجاڵدا رەنگە بە پێی پێوەرەکانی لێوەشاوەیی گونجاو بێت،چونکە دەبێتە هۆی کەمکردنەوەی ئەرك و تێچووەکانی گەیاندن و گواستنەوەی هێزی کارو .. هتد. بەڵام لە روی پیوەری سەلامەتی و تەندروستییەوە نەشیاوە و نابێت.

بۆیە دەبێت پێوەرەکانی سەلامەتی بخرێنە سەروی هەمو پێوەرێکی ترەوە.

سێیەم/ پێوەری قەبوڵکردن: قەبوڵکردنیش دو روی هەیە تاوەکو ژیریی و کارایی لە بڕیاداندا بەدیبێت، ئەوانیش:

- قەبوڵکردنی ئەو بڕیارە لەلایەن کارمەندەکانی ئەو ڕێکخراوەوە و ئەو ئاسەوارەش کە بەجێیدەهێڵێت، ڕەنگە قەبوڵکردنیان بە یەکێك لە مەرجە هەرە گرنگەکانی پابەندبونیان بە قەبوڵکردنی ئەو بڕیارە و بەرگریلێکردن و پشتگیریکردنی دابندرێت.
- قەبوڵکردنی کۆمەڵگە بۆ ئەو بڕیارە، بە تایبەتی چینی سودمەند لەو بڕیارە یاخود ئەوانەی کە ئەو بڕیارە کاریگەرێتی هەیە لەسەریان چ بە باش و چ بە خراپ.

ڕاهێنان:

ئایا توانای بڕیاردانت هەیە: ئەگەر توانیت وەڵامی ڕاست بۆ ئەم پرسیارانەی خوارەوە دابنێیت، ئەوا تۆ کەمترین ڕاددەی ئەو توانایەت هەیە، بەڵام ئەگەر نەتتوانی ئەوا دەبێت کار بۆ پەرەپێدانی ئەو توانایە و زیادکردنی شارەزایی کارگێڕیی خۆت بکەیت.

لەگەڵ خۆتدا بە بەڵێ و بە نەخێر وەڵامی ئەم پرسیارانە بدەوە، بەڵام ڕاستگۆیانە و بە موجەڕەدی:

- ئایا بڕیارەکانت لەسەر بنەمای زانینی تەواوی ڕاستییەکان، دەدەیت؟
- کاتێك لە کارێکدا ڕاڕاو دودڵیت، ئایا کارمەندەکانت هەستیپێدەکەن؟
- ئایا زۆربەی کاتەکان حەز بە دواخستنی بڕیاردانەکانت دەکەیت؟
- ئایا لە بڕیارەکانت زۆر پاشگەزدەبیتەوە و بڕیاری تری جیاواز دەدەیت؟

- کاتێـك کـە بڕیارێـك دەدەیـت یـاخود بـە تـەمایت بیـدەیت، لـە راسـتی و دروستی ئەو بڕیارە دودڵێت؟
- دوای ئەوەی کە بڕیارێکتدا، بەدواداچونی بۆ دەکـەیت بـۆ ئـەوەی بزانیـت ئەوانەی کە بەرپرسیارن لەجێبەجێکردنی دەزانن چییان لێداواکراوە؟
- کاتێـــك کـــە فەرمانبـــەرێك بەرپرســـیارێتی جێبـــەجێکردنی بڕیارێـــك دەگرێتە ئەستۆ، ئایا دەسەڵاتی پێویستی پێدەدەیت بۆ جێبەجێکردنی؟
- ئایـا دەسـەوەگیریت بـە رای خۆتـەوە یـا لایـەنگیری بیرێـك یـا کەسـێکیت کاتێك کە بڕیارێك دەدەیت؟
- ئایا لە لێپرسینەوەی ئاستی کارگێڕی سەروی خـۆت دەترسـیت کاتێـك کـە بڕیارێکت دژی بیروڕای سەرۆکێك یاخود کارمەندەکانە؟
- ئایـا ئامادەیـت بەرپرسـیارێتی سـەرنەکەوتنت بگریتـە ئەسـتۆ ئەگـەرهاتو بڕیارێکی هەڵەتدا؟

بیست و هەشت: بەڕێوەبەرێکی سەرکەوتو:

بەڕێوەبـــەری ســـەرکەوتو: ئـــەو کەســـیە کـــە توانـــای پەیوەنـــدیگرتن و بەردەوامبونی هەیە لە ناو پرۆسەیەکی کۆمەڵایـەتی بەردەوامـدا و کـار دەکـات بۆ وەبەرهێنانی سەرچاوە رەخساوەکان و ئاسانکارییەکان، بە باشـترین شـێوازی وەبـەرهێنان لـە پێنـاو گەیشـتن بـە ئامـانجێکی دەستنیشـانکراو لـە رێگـەی (پلاندانان، رێکخستن، رێنوێنیکردن، بەدواداچون، چاودێری)یەوە.

- **ڕوڵ و بەرپرسیارێتی بەڕێوەبەری پرۆژەی سەرکەوتو: دەبێت توانای هەبێت بۆ:**

پلانی پێشوەختە دابڕێژێت- وێناکردنێکی تەواوی هزریی لەبارەی دەستپێك و کۆتایی پرۆژەکەوە.

- **پێداچونەوە بە یەکەمایەتییەکانی پرۆژەکەدا.**
- **ئامادەکردنی نەخشەڕێگای کردارەکی (بتواندرێت کاری پێبکرێت).**
- **تازەکردنەوەی پلانی کارەکە بە بەردەوامی.**
- **بەکارهێنانی شێوازێکی کارگێڕییانەی گونجاو.**
- **توانای هێنانەدی- ئەگەرخۆشی نەیتوانی ئەو ئامانجە بەدیبهێنێت، پشت بە توانا و کەرەستەکانی ئەندامانی تر دەبەستێت.**
- **توانای پێوانەکردنی- ئەنجامدان بە گوێرەی پێشبینییەکان.**
- **شارەزاییەکانی سەرکردایەتی.**
- **بەردەوامیدانی باش بە پەیوەندییەکانی کارکردن.**
- **بڕیارەکان.**
- **دانانی پێوەرەکانی ئەدداکردن- ئەنجام بەدەستهێنان.**
- **کۆنتڕۆڵکردنی زانیاری و داتاکان- دانانی سیستەمی کۆنتڕۆڵکردن بۆ پرۆژەکە.**
- **لەبەرچاوگرتنی ئەڵتەرناتیڤەکان.**

بیست و نۆیەم: ئامانج (دەستنیشانکردنی ئامانجی زیرەك).

چەمکی ئامانج: ئەو مەبەستەیە کە تاك یا کۆمەڵ هەوڵی هێنانەدی دەدەن لە ماوەیەکی دیاریکراودا. ئامانجەکانیش جۆریان زۆرە، وەك ماوە کورت و ماوە درێژو مامناوەند.

جۆرەکانی ئامانج:

- ئامانجی ماوەکورت: ئەو ئامانجانەن کە تاك دایاندەنێت بۆ ماوەیەکی دیاریکراو، وەك رۆژێك یا چەند رۆژێك، یاخود ئەو ئامانجانەی کە لەماوەیەکی دیاریکراودا دەکرێت بێنەدی و زۆربەی کاتیش ئەمجۆرە ئامانجانە دەبنە هەوێن و رەگەزی سەرەتایی بۆ گەیشتن بە ئامانجە مامناوەندو درێژخایەنەکان.
- ئامانجی مامناوەند: ئەو ئامانجانەن کە بە هیوای هێنانەدییانین لە ماوەی درێژتردا بە بەراورد بە ئامانجە کورتخایەنەکان، وەك چەند مانگێك یاخود ئەو ئامانجانەی کە لە بەشی دوەمی پرۆژەکاندا، دەکرێت بهێندرێنە دی.
- ئامانجی ماوەدرێژ(ستراتیژییانە): ئەو ئامانجانەن کە تاك هەوڵی هێنانەدییان لە ماوەی درێژخایەندا دەدات، وەك چەند ساڵێك، لە حاڵەتی رێکخراوەکانیشدا ئامانجە درێژخایەنەکان ئەو ئامانجانەن کە رێکخراو لە کۆتایی پرۆگرامەکەدا هەوڵی هێنانەدییان دەدات، واتە لەمەودای دوردا.

*

مەبەست:

واتە دوا مەبەستی ئەو کارەی کە کەسێك یا کۆمەڵە کەسێك دەستییان بە ئەنجامدانی کردوە، ئەمەش مەبەست ڕێکخراوەکانە بۆ هێنانەدی لە ڕێگەی ئەو کارەی کە پێیهەڵدەستێت لە مەودای دوردا.

ئامانجی زیرەك:

- دیاریکراو بێت — *Specific*
- پێوانەکراو بێت — ***measurable***
- دەکرێت بێتەدی — ***attainable***
- واقیعییانە بێت — ***realistic***
- کات بۆ دانراو بێت — ***timely***

پ/ مەبەست چییە لەوەی کە ئامانج دەبێت دەستنیشانکراو بێت؟

مەبەست ئەوەیە ئەگەر ئامانجەکان دیاریکراو و ڕونبون.. گەیشتن پێیان و هێنانەدییان ئاسانتر دەبێت. بۆ نمونە ئەگەر بڵێیت (پرۆژەیەکی دەرچونی مەزن جێبەجێدەکەم) لێرەدا ئامانجەکە دیاریکراو نییە، بەڵام ئەگەربڵێیت (پرۆژەیەکی دەرچونی مەزن لە بەڕێوەبەراتییەکی کارەبادا لەسەر جەستەی مرۆڤ جێبەجێدەکەم) بەسەرپەرشتی دکتۆر (٭) و هەڵسەنگاندنی زانستییانەی دکتۆر (٭) ئەوا ئامانجەکە زۆر ڕونتر و دیاریکراوترە.

پ/ مەبەست چییە لەوەی کە ئامانج توانای پێوانەکاری تێدا بێت؟

واتە بتواندرێت ئامانجە کە پێوانە و راستەڕێ بکرێتەوە لە روی چەندایەتی و چۆنایەتییەوە و بەشێوەیەکی بەردەوام بتواندرێت رێژەی ئەنجامدان و پێشکەوتنی پێوانە بکرێت. هەروەها بتواندرێت راددەی لە رێلادانی لە ئامانجە خوازراوەکە پێوانە بکرێت بۆ ئەوەی رێکاری رێککاری بگیرێتە بەر بۆ راستکردنەوەی رێڕەوی وێنە بۆکێشراو و بڕیار لەسەردراو بۆ ئەو کارە یا ئامانجە. بتواندرێت راددەی نزیکبونەوە لە چەقی ئامانجەکە پێوانەبکرێت لە پێناو بەرزکردنەوەی ورەو هاندانددا.

پ/ مەبەست چییە لەوەی کە دەبێت ئامانج بتواندرێت بهێندرێتە دی؟

واتە ئەو پرۆژەیەی کە پێشکەشکراوە دەبێت لەو ئامانجانە بێت کە بتواندرێت بێتە دی. بۆ نمونە ئەگەر پرۆژەیەکمان پێشکەشکرد بۆ هۆشیارکردنەوەی هەموو ژنانی کوردستان، ئەوا ئەمجۆرە پرۆژەیە لەم بارودۆخ و کاتەی ئێستادا ناکرێت سەر بگرێت و بێتە دی. بەڵام ئەگەر وتمان پرۆژەیەکمان بەدەستەوەیە بۆ هۆشیارکردنەوەی ژنانی سکپڕ لە کۆمەڵگای بنەسڵاوە، ئەمجۆرە ئامانجە یان ئەستەم نییە و دەکرێت لە رێگەی پرۆژەکەوە بێتە دی.

پ/ مەبەست چییە لەوەی کە ئامانج دەبێت واقیعییانە بێت؟

ئامانجی واقیعییانە ئەو ئامانجەیە کە لەگەڵ ئەو واقیعەدا دێتەوە کە پرۆژەکە تیایدا دەژی و دەگوزەرێ و بە هیوای جێبەجێکردنین. واتە ئەو پرۆژەیەی کە دەخرێتە بەرنامەوە دەبێت قابیلی جێبەجێکردن بێت و ئەستەم و ناواقیعییانە نەبێت. بۆ نمونە ئەگەر پرۆژەیەك بۆ (نەهێشتنی

نەخوێندەواری لەسەرتاسەری عێراقدا) پێشکەشکرا، ئەوا ئەمکارە نایەتە دی لە ڕێگەی پرۆژەیەکی دیاریکراو و لە کاتێکی دیاریکراودا، بەڵام دەکرێت بوترێت کە (خولێك دەکەینەوە بۆ نەهێشتنی نەخوێندەواری لە ژمارەیەك گوندی سەر بە پارێزگای هەولێر)دا.

پ/ مەبەست چییە لەوەی کە دەبێت ئامانج کات بۆ دانراوبێت؟

واتە ئامانجەکانمان دەبێت پەیوەستبن بە کاتێکی دیاریکراوەوە کە بتواندرێت لەو ماوە دیاریکراوەدا بهێندرێتە دی. چونکە ئەو ئامانجانەی کە ماوەیان دیاریکراو نییە یاخود ماوەیان کراوەیە دوورەدەست و ئەستەمن لە هاتنەدیدا. بەڵام ئەو ئامانجانەی کە ماوەیان دیاریکراوە، یارمەتیدەرن لە دارشتنی پلانی ڕاست و دروستدا و هاتنە دیشیان کارێکی ئەستەم نابێت .

وا باشتریشە کە لەمیانەی جێبەجێکردنی پرۆژەدا ماوەی دیاریکراو بۆ هەر قۆناغێك لە قۆناغەکانی کارکردن دیاریبکرێت، ئەگەرهاتو ئەو کارەی کە بڕیاری جێبەجێکردنی دراوە بەسەر چەند قۆناغێکدا دابەشکرابو.

- **داری ئامانج**

ریزبەندە هەرەمی ئاما نجەکان:

- ئەکرێ بەکار بێت بۆرونکردنەوەی پێداویستییەکان(داوا) ی پرۆژەکە.
- ئەکرێ بەکار بێت بۆرونکردنەوەی داواکانی پێویستییەکان(داوا)ئەکرێ وەك وەسیلەیەك بۆپلاندانانی هاوکایی نێوان سودمەندەکان و کۆمەڵەکانی دی بەکاربهێنرێت.

- هەڵسەنگێنەرانی پاشتر ئەتوانن پێوانەی سەرکەوتنی پرۆژەکە لەروی دەستکەوتی ئامانجەکان بەرێگای پێشکەشکردنی ئامۆژگاریی و یارمەتیدانیان ئەنجان بدەن.
- یارمەتی زەمانەتی دیزاینی پرۆژەیەکی گونجاو و سەرکەوتو ئەدات بەرێگای بەدەستهاتنی(مودخلات) و رەخنەی کەسان یان ئوانەی کاریگەرن بەپرۆژەکە.
- فەراهەمکردنی رێگای ئاسان بۆگەیشتن بەئامانجەکانی پرۆژەکە بۆهەمو بەشداربوانی پرۆژەکە.

- **تیم و ئیدارەی تیمەکان:**

تیم: تیم پێك هاتوە لەکۆمەڵك کەس ئەوانەی پاشخان و کەسایەتی جۆراوجۆریان هەیەو بەشداری یارییەکی رۆڵ جۆراوجۆر ئەکەن، ئەو کەسانە زانیاری و کارامەییان ئەخەنە پراکتیزەکردن بەشێوەیەکی رێك ئەچێتە چوارچێوەی رێساکانی و رێکخستنەکان بەمەبەستی گەیشتن بەئامانجی هاوبەش، ئەبێتە هۆی سەرکەوتنی تەواوی پرۆژەکە، هەروەکو هەمان حاڵەت لەگەڵ تیمێکی وەرزشدا پشت ئەبەستێت بەکردەوەی ئەندامەکانی تیمەکە لەگەڵ یەکدیدا کەلەپاشاندا سەرکەوتنی تیمەکە ئەوەستێتە سەر سەرجەمی ئەدای هەمو ئەندامەکانی.

س/ باشیەکانی تیمی کارا چین؟

- هەستکردنی هاوبەش بەئامانجەکان و پابەندبون پێوەی.
- رێککەوتن لەسەر رۆڵەکان و بەرپرسیاریەتەکان.

- ڕێزو باوەڕ بەیەککردن.
- پەیوەندی ڕاشکاوانە.
- ریکاری بەتوانا بۆچارەسەرکردنی ململانێکان.
- بڕیاردان بەپێی ڕای دەستەجەمعی.
- ڕێکاری و پرۆسەو یاساکان بەباشی دیاریکراو.
- بەدەستهاتنی ئامانجەکانی تاك لەگەڵ ئامانجەکانی تیمدا.
- شانازی و خۆشی.
- سەرکردایەتی کارا.
- پشتگیریی گارگێڕی کارا.
-

سیفاتەکانی تیمی کارا(کێشەکان).

- ناکۆکی بۆچونەکان و پێشینەکا،
- لێککەوتنی ڕۆڵەکان.
- نارونی ئامانجەکان.
- بیئە گۆڕکێ/ بەردەوام گۆڕین
- کێبڕکی لەسەر سەرکردایەتی تیمەکە.
- نەبەنی بەرچاورونی و پەیکەریەتی تیمەکە.
- کێشەکانی خەڵکی.
- نەبونی متمانە بەسەرکردەی تیمەکە .
- پابەند نەبونی ئەندامانی تیمەکە.
- بەردەوامی کێشەکان.

- نەبونی یارمەتی سەرکردایەتی باڵا.
- نەبونی پاراستن لەسەر کار.

نمونەی بنیاتنانی تیم:

فاکتەرەکان:

ئامانجەکان	رۆڵەکان	پەیوەندیی کەسیی	رێکاریی پرۆسە	چینگە

✓ پرۆسە :

پێکهێنان	هاندان	دۆخی پرەنسیپ	ئەدا	کۆتایی

ئیدارەی کات:

ئیدارەی کات چییە؟، ئەو رێگایانەن کەیارمەتی مرۆڤ ئەدەن بۆسودبینین لەکات بەدەستهاتنی ئامانجەکانی و هەوڵی هاوسەنگی ئەدات لەنێوان(ئەرك و رەغبەت و ئارەزووەکان).

مەشقی کردەیی/ چۆن ژیان لەماوەی 24 کاتژمێردا دابەس ئەکرێت:

- چۆن پێشوازی لەرۆژێکی نوێ ئەکەیت؟
- چۆن 24 کاتژمێر دابەش ئەکەیت؟
- گرنگترین کاری ئەمرۆت چییە؟
- چۆن بیر لەهەڵسەنگاندنی کارەکەت ئەکەیتەوە؟

خشتەکانی ئیدارەی کات:

یەکەم: گرنگ و خێرایە، وەك(کۆبونەوە رەسمییەکان، خۆئامادەکردن بۆسەفەر، تاقیکردنوە، روداوەکان).

دووەم: گرنگـەو خێـرا نییـە، وەك(بـەهاکانی ژیـان، پەیوەنـدیکردنی نـوێ، فێربون).

سێیەم: خێـراو گـرنگ نییـە، وەك(پەیوەندییـە نارەسمییـەکان، کـاری لاوەکـی، چاوپێکەوتن بەرێکەوت).

چـوارەم: نەخێرایـەو نەگرنگـە، وەك(تەماشـاکردنی تەلـەفزیۆن بۆکـات بەسـەر بردن، تەلەفۆنی بێ سود).

هەنگاوەکانی رێکخستنی کات: ئاستەنگەکانی رێکخستنی کات"

- نەبونی ئامانج و پلانی دیاریکراو.
- تەمبەڵی و دواکەوتنی کار.
- لەبیرچونەوە.
- کات بەفیڕۆدان لەلایەن ئەوانی دییەوە.
- کەمتەرخەمی لەجێبەجێکردنی کار.
- لێکنەگەیشتن لەگەڵ کەسانی نزیکدا.

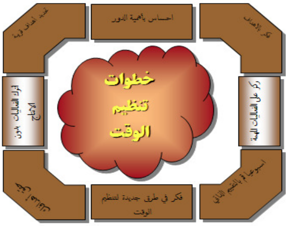

USAID | العراق
من الشعب الامريكي

MercyCorps
Be the change

ICNL
The International Center for Not-for-Profit Law
المركز الدولي لقوانين منظمات المجتمع المدني

Internews
Local voices. Global change.

Mercy Hands
For Humanitarian Aid
جمعية أيادي الرحمة الأنسانية

PAO
Public Aid Organization